

# BAJAI HONPOLGÁR



Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2020. március • XXXI. évfolyam 2. (352.) szám

Ára: 330 Ft

Vattay Noémi: Nyári zápor (kapcsolódó írásunk a 22., galéria a 24. oldalon)

- Nőalakok, álmok, záporok – galéria Vattay Noémi képeiből
- Élmények az ötvenes évekből: bajai laktanyák, szocialista rohammunkás bélások
- A matematikatanítás „igazságos óriása” – születésnap interjú dr. Blandl Mátyással
- Csanádi lány sikere a Fölszállott a páva színpadán



## Tartalom

- Bélások szocialista rohammunkán (*Szederkényi Tibor visszaemlékezése*)..... 3
- „Két pont között legrövidebb út az egyenes...” (*Megemlékezések Sári Istvánról*).....6
- Felkészülés a 100. évfordulóra (*Sarlós István forrásközlése*).....8
- Tanárok és tanítványok részvétele az 1956-os eseményekben. Megtorlás 1956-1963 (*Gergely Ferenc tanulmányának 4., befejező része*)..... 9
- „Végülis szerelmem a matematikanitás...” (*Zalavári László interjúja dr. Blandl Mátyással*).....11
- Baja, a katonaváros a Rákosi-korszakban (*Mayer János forrásközlése*).....15
- Fölszállott a páva... Érekszanádról (*Ólveczky Emma élménybeszámolója*).....18
- Hivatalból városvezető – Takáts Endre emléke dokumentumokban (*Mayer János recenziója*).....19
- Baja fotótörténete a kezdetektől 1955-ig (*Sramó András könyvismertetője*).....20
- Mackók élete és kora (*Sándor Boglárka könyvajánlója*).....21
- Tavasz (*Emesz Margit prózája*).....21
- „Csak az érzéseim után megyek...” (Sándor Boglárka felvezetője Vattay Noémi képeihez).....22
- A háromféle fűszerpaprikás: paprikás, pörkölt, gulyás (*Szűnder Dezső írása*).....23
- Galéria Vattay Noémi festményeiből.....24

# BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata  
Megjelenik minden hónap első napján  
ISSN 1416-4469

**Főszerkesztő:** Dr. Mayer János  
**Főmunkatárs:** Dr. Nebojszki László  
**Olvasószerkesztő:** Sándor Boglárka

**A szerkesztőbizottság tagjai:**  
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,  
Sarlós István, Sipos Loránd, Szűnder Dezső,  
Zalavári László

**Lapalapító:**  
Újvárosi Általános Művelődési Központ

**Kiadó:**  
Bajai Honpolgár Alapítvány  
Az alapítvány számlavezető bankja:  
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja  
Számmlaszám: 11732033 20030119  
**Postacím:** 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.  
**E-mail:** bajaihonpolgar@gmail.com

**ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600**

**Nyomdai munkák:**  
Arculat Nyomda Kft.  
Felelős vezető: Csuvár Zoltán  
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: [www.bajaihonpolgar.hu](http://www.bajaihonpolgar.hu)

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

## Értékre fel!

### Mayer János

■ Hogy a *Bajai Honpolgár* különösen fogékony a helyi és regionális értékekre, az rendszeres olvasóink számára eddig sem lehetett kétséges. Fennállásunk három évtizede alatt mindvégig igyekeztünk városunk és környékünk kulturális, néprajzi, művészeti örökségét, épített és természeti környezetét, értékeremtő vagy -őrző egykori és mai polgárait bemutatni, egy-egy figyelmet érdemlő tevékenységet, személyiséget a nyilvánosság elé tárni. E szándékunktól a jövőben sem szeretnénk eltérni.

A helyi értékek támogatására ettől az évtől új fórumon is lehetőségünk nyílik. A városi önkormányzat január végi határozata alapján a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma is meghívást kapott a *települési értéktár-bizottságba*. (A kuratórium döntése értelmében a bizottság munkájában e sorok írója, a lap főszerkesztője képviseli.) Komoly elismerése ez munkánknak és értékvédő tevékenységünknek, köszönjük a bizalmat!

Ugyanakkor fontos tudni, hogy a bizottság nem saját ízlése és belátása révén dönt arról, mi kerüljön be a települési, később esetleg a megyei, magyar értéktárba, netán egyenesen a hungarikumok közé, hanem „csak” a hozzá beérkező javaslatokról

dönthet. A javaslatokat a „civil társadalomnak” kell megtennie, és jó lenne, ha a bizottság minél több helyi értékről dönthetne úgy, hogy az méltó a kiemelt figyelemre. Ilyen helyi érték lehet éppúgy valamely épített örökség, ahogy fontos néprajzi hagyomány, népszokás, de akár ismert személyiségek művészete, tudományos munkássága vagy magas szinten művelt mestersége is. Ugyan a helyi értéktárban már ma is sok bajai specialitás (pl. a *halászlé*, a *Jánoska-eresztés* vagy épp B. Mikli Ferenc festőművész munkássága stb.) megtalálható, az is nyilvánvaló, hogy még nagyon sok, a helyi identitást erősítő dolog hiányzik belőle. Ezért

arra biztatjuk olvasóinkat (is), hogy látogassanak el a *Bajai Települési Értéktár* honlapjára (<https://bajaiertekar.hu>), tekintsek át az ott felsorolt, az értéktárban már szereplő értékeket, s ha hiányérzetük van, a honlapról letölthető űrlapon tegyék meg új javaslataikat! (A már meglévő értékek ismertető leírását is lehet módosítani.) Bízunk benne, hogy a bizottság soron következő ülésén lesz miről vitatkozni – első-sorban Önökön múlik!

Persze lapunk ettől függetlenül is gyűjti a helyi értékeket, és márciusi lapszámunkba is jutott belőle néhány – legyen szó képző- vagy fotóművészetről, gasztronómiai hagyományról vagy éppen értékes életművekről. És hát némi büszkeséggel és elfogultsággal azt is reméljük, hogy – legalábbis hűséges olvasóink szemében – maga a Bajai Honpolgár is egyfajta, állandó helyi értéket képvisel, és lehetőségeihez és szerzőinek tehetségéhez mérten minőséget állít elő. A múlt hónapban közzétett kérdőívre adott olvasói válaszok többsége megerősít minket abban, hogy nem járunk rossz úton, de abban is, hogy ahhoz hogy a 21. századi olvasók igényeinek is megfeleljünk, ahhoz (alapvető értékrendünk megtartásával) mindig fejlődünk kell. Köszönjük véleményüket, fejlődünk együtt! ■



Vattay Noémi: Kévéző barátrónk

## Bélások szocialista rohamunkán

### Dr. Szederkényi Tibor

■ 1952-t írunk. A Rákosi-rendszerből eltelt bő három év. Sok minden rossz és kevés jó érte ezalatt országunkat, a családokat, de személyesen engem is. Mint „titóista osztályellenséget”, kereskedő és kulák gyereket, kicsaptak a Mohácsi Gimnáziumból. Így, korábbi bajszentistváni család sarjaként, aki a III. Béla Gimnáziumban kezdte tanulmányait, végül ismét Baján kötöttem ki. Velem együtt számos mohácsi gimnáziumi sorstársam távozott kényszerűen a rossz emlékü intézményből. Rákosiék gondoskodtak arról, hogy ne maradjon semmink, így ha tetszett, ha nem, nyaranként valamilyen „szocialista munkán” voltam kénytelen részt venni, hogy legyen némi pénzem a tanulmányaim folytatására és tisztességes befejezésére. Aztán valami csoda folytán (a Rákosi Mátyás országos középiskolai tanulmányi versenyen elért eredményemnek köszönhetően) felvételt nyertem az ELTE geológus szakára. Ez a váratlan, de örömteli esemény egyben nehéz helyzet elé is állított, mert tudtam, hogy az egyetemhez (különösen Pesten) sokkal több pénz kell, mint a középiskolához Baján. Ezért, hasonlóan a korábbi nyarakhoz, ismét jelentkeztem az iskola által szervezett „szocialista munkára” számos, egyetemre felvett iskolatársammal együtt. A „szocialista munka” a Sztálin Vasmű építése volt. Egyikünket sem érdekelt a nagy szocialista propaganda, pénzt kellett keresnünk egyetemi tanulmányaink megkezdéséhez. Tudtuk, ha ügyesek és szorgalmasak leszünk, ott ennek megszerzésére jó alkalom kínálkozik. Az állam nagy pénzeket fizetett és fizet, hogy az építkezés késedelmeit (amit a vasmű Mohácsról való áthelyezése okozott) megpróbálják behozni. Ehhez óriási építőmunkás-tömegre volt szükség, amelyet nagy csinnadrattával, az egész országból, még az iskolákból is toboroztak.

Hogy akkortájt mekkora volt az épülő „vaskombinátban” (így nevezték azt hivatalosan) a zűrzavar, arra számos meghökkenítő példával maguk az épülő létesítmények szolgáltak. Azokat lóhalálában, jórészt tervvázlatok (nem kész tervek) alapján kezdték meg építeni, a végleges terveket – bármennyire is hihetetlen – csak menet közben dolgozták ki! A munkálatokat a sajtó és a rádió úgyszólván folyamatosan közvetítette, persze, rendszerint a valóságtól elrugaskodva, hurráoptimizmussal. Hogy ez mennyire így történt, azt *Örkény*

*István*, a származása miatt akkoriban mellőzött író *Egyperces novellák* c. kötetében érzékletesen örökítette meg. A „szocialista rohamunkán” megélt saját kalandjaink valódiságát jól hitelesíti az író egyik ottani gyöngyszeme. Ő maga, legfeljebb egy évvel előttünk, a *Magyar Nemzet* riportereként járt az építkezésen, ahol a főmérnökkel készített interjút a lapja számára. Nem állhatom meg, hogy az „idevágó egyperces” egyik részletét ne idézzem!

„- Jöttem megnézni, főmérnök elvtárs, hol is lesz az a nagyolvasztó.

- Itt, író elvtárs, ahol most vagyunk.

- De hát ez csupa gizgaz, meg gyom! Mikor lesz ebből kohó?

- Író elvtárs, szocialista rohamunkával, augusztus huszadikán lesz csapolás.

- Az ide két hónap, mérnök elvtárs, és még egy kapavágás sem történt!

- Legyen nyugodt, író elvtárs. Augusztus huszadikán itt folyni fog az acél! Egyébként jól értettem? Örkénynek hívják az író elvtársat?

- Igen.

- A gyógyszerész fia?

- Igen.

- A Csillag patika tulajdonosáé?

- Igen.

- Ja úgy! Akkor elárulom önnek, író úr. Lófasz fog itt folyni, nem acél!”

A csapolás valósága annyi lett, hogy az nem a főmérnök által megadott időben, hanem 1954-ben, Rákosi és Nagy Imre jelenlétében történt meg. És az időközben felépült nagykohóból tényleg vasolvadék folyt, nem pedig valami más.

A „szocialista munkára” az egész országból összetrombitált rengeteg fiatal, fiúkat-lányokat, óriási sátoztáborban szállásolták el. A száznál jóval több, glédába sorakoztatott katonai sátor és környezete meg lehetőségen ridegnek tűnt, és valamennyien gyanakodva szemléltük azokat. Néhány vilanyoszlopra szerelt világító alkalmatosság



Sipo Loránd grafikája

és hatalmas hangszórók, valamint a sátrak közti pár kerti csap és kiégett fű tette „barátságosabbá” ezt a lágert. A tábor nyugati szélén óriási, egyemeletes épületben volt a táborparancsnokság, a hatalmas étterem, a tisztálkodó helyiségek és a WC-k. A keleti táborhatárt magas kerítés alkotta, amely mögött szakadékos löszfal következett, majd a Duna. Mit mondjak? Egyikünk sem volt a látottaktól elragadtatva!

Korán reggel és munka után a hangszórók harsány és pattogós szovjet indulókkal, munkásmozgalmi dalokkal és a napi tábori feladatok ismertetésével, délután a munkaeredmények beordításával szórakoztattak bennünket. A táborparancsnokság egyik helyiségéből közvetítették mindezt, és az „intézményt”, hangjával együtt, nyomban el is neveztük Bömböldének. Tehát aprólékosan szabályozott életritmus és nagy szocialista felhajtás! Bennünket, akik pénzt akartunk keresni és elég elszántak is voltunk ehhez, ez a körítés nem érdekelt. Hét markos ifjú – mindannyian egyetemre felvett fiatalok

– összeálltunk egy munkabrigádba, és rövid szemlélődés után elfoglaltuk az egyik sátrat. Amint nem sokkal később kiderült, önállóan ezt nem lett volna szabad megtennünk. A brigádokat, amelyeknek szabály szerint tíz főből kellett állnia (mert a sátrak befogadóképessége pontosan ennyi), a tábor vezetősége állítja össze a kísérő tanárok megkérdezésével, és osztja be az általuk kiválasztott sátorba. (A mi csoportunk kísérője az egyetemről nemrég kikerült, meglehetősen bohém természetű *Sáfrán László* tanár úr volt, aki – miután bejelentette, hogy a „bélások” megérkeztek Bajáról – kámforrá vált, és eltűnt Sztálinvárosból.) Nem értettük, hogy miért avatkozik bele a tábor vezetősége abba, kikből álljon egy brigád. Szerintünk ehhez nekik semmi közük nincs, és én, mint a szocialista építési tábori ügyekben már járatos brigádvezető (1949-ben és 1950-ben már Mohácson is dolgoztam a gyorsan kimúlt „vasmű előd” építésénél és 1952-ben a Nagyberek lecsapolásánál is), ezt közöltem is velük. Aztán egyetértésben kijelentettük azt is, hogy a továbbiakban kitartunk eme véleményünk mellett, és aszerint cselekszünk. A látottak és történések alapján rögtön igazolva láttuk azt az országban suttogva terjedő véleményt, mely szerint ezekben az ifjúsági munkatáborokban a „szocialista nevelés” még magánál a munkánál is fontosabb.

Az itteni tábor vezetősége az egyetlen országos ifjúsági szervezet, a DISZ (Demokratikus Ifjúsági Szövetség) Központi Vezetőségének aktivistáiból, huszoneves lányokból állt. Ezeket mi egymás közt – nemes egyszerűséggel – csak „DISZ-kancáknak” hívtuk. Az elnevezés minden vonatkozásban illet is rájuk! Összeütközésünk velük már az odaérkezésünk napján, a fent leírt módon megtörtént. Ennek tárgya – mint már említettem – brigádunk személyi összetétele, létszáma és a sátor volt. Mi heten voltunk, és nem voltunk hajlandók további három főt közénk engedni csak azért, hogy meglegyen a tíz fő, és megteljen a sátor. A „DISZ-kancák” középiskolásokhoz voltak szokva, és katonás modorral kezdtek kioktatni bennünket. Viszont mi már jogosan tartottuk egyetemistának magunkat, és annak megfelelő bánásmódot vártunk el, mint amilyenben az itt dolgozó, egyetemista brigádok részesültek. Ezért nem tűrtük el, hogy ezek a nőszemélyek parancsolgassanak nekünk! Éles szóváltás után akkora cirkusz keletkezett, hogy az ügy a városi pártbizottságig gyűrűzött. Ott azonban meghallgattak bennünket is, majd – csodák csodájára – méltánylandónak találták a kívánságunkat! Így heten együtt



Sipos Loránd grafikája

maradtunk a brigádban, mégpedig az általunk előzetesen elfoglalt sátorban. Persze, ezek után a megszegyenült hölgyek (?) ott tettek keresztbe nekünk, ahol csak tudtak.

Legelső akciójukként elintézték, hogy a legkellemetlenebb munkahelyre kerüljünk. A VKV-nél (Vaskohászati Kemenceépítő Vállalatnál) kaptunk munkát, ahol 12 órában kellett dolgoznunk (ami egyébként az életkorunk szerint nem lett volna megengedhető). Itt a „dicsőséges”, az egész ország figyelmére számot tartó munkában, a Nagykohó építésében vehettünk részt! A kohót lóhalálában, napi 24 órában kellett építeni, mert az eredeti tervekhez képest nagy volt a lemaradás. Nekünk kb. 60 kg súlyú bélelelemeket kellett rakodnunk és a falazó mesterek keze alá adogatni! Olyan munka volt ez, amivel bárki kedvét el lehetett venni a fizikai munkától. Az első napon mi is majdnem bedobtuk a törülközőt, de amikor megtudtuk, hogy ez a kiemelkedően legjobban fizetett segédmunka Sztálinvárosban, vért izzadva, de maradtunk. Három nap múlva már kutya bajunk sem volt, és egészen jól belejöttünk ebbe a kegyetlenül nehéz, testi munkába. Az építést vezető főmérnök és a mesterek elégedettek voltak a teljesítményünkkel és azzal, hogy nem tettünk úgy, mint az eddig odavezényelt (ráadásul nem is diák) segédmunkások, akik már az első nap után rendszerint leléptek. Brigádunkról e kiváló helytállás jutalmaként a tábor hangos híradója, a „Bömbölde” is beszámolt. Ebből adódott aztán a második összetűzésünk a táborvezetőkkel. Brigádunknak eddig még

nem adtunk nevet, és ez is igen zavarta a „DISZ-kancák” körét. A munkabrigádoknak kellett nevet választaniuk, ahogyan az kiscserkész korunkban volt szokásos. Ahogy figyeltük a többi „szorgalmas” diák brigádot, láttuk, hogy sátraikon már egy órán belül ott díszelgett a név! Lettek ott *Vörös Csillag, Sztahanov, Rákosi Mátyás, Sarló és Kalapács, Vörös Lobogó* és más, hasonlóan jó nevű brigádok. Mi egy ideig nem kereszteltünk, mert nem akartuk elkapkodni a dolgot valamiféle, hozzánk nem méltó brigádnévvvel. Kerülni akartuk a nagy szocialista felhajtást és a sok tehénséget, ami itt (is) ezzel járt! Minthogy a „Bömbölde”, amely a dicsőségünket zengte, brigádnév hiányában csak körülírni tudta azt, hogy kik is vagyunk tulajdonképpen, a táborvezető elvtársnők arra gondoltak, hogy most itt az alkalom egy kis törlesztésre ezeknél a nagypofájúaknál! Elkezdtek a nyakunkra járni, és ezt egészen addig tették, amíg végül kénytelenek lettünk valami nevet adni a brigádunknak. Mi ezt kellő önbecsüléssel és malíciával végre meg is tettük. Ebből azonban újabb, már-már országos méretű botrány lett! A következő reggelen ugyanis az egyik „smasszer” a sátrunkon a következő, színes krétával rajzolt, cizellált betűs feliratot látta: *Tök Ász Brigád!* Miután a sokból magához tért, azonnal rohant a táborparancsnokhoz, az egyik „DISZ-kancához”. A „Bömbölde” pedig – elrettentő példaként – már kora-délután harsogta az „égbekiáltó bünt!” Ennek folytán mindenki az eseten röhögött, és bennünket akart látni (és titkon gratulálni!)

A tábor és a város DISZ-bizottságának vezetői este becitáltak bennünket az ebédlő-terembe, és ott rengeteg táborlakó jelenlétében szabályos fegyelmi eljárást folytattak le ellenünk. Az általános és csillapíthatatlan zaj, helyenként „pfujolás” közepette megállapították, hogy a szocializmusból és a szocialista munkából gúnyt űző, deviáns elemek vagyunk, ezért eltávolítanak bennünket a táborból. A láрма leírhatatlan volt, de ez az ítéleten már nem változtatott. A kohóépítést vezető főmérnök másnap, korán reggel értesült a fegyelmi eljárásról és annak eredményéről. (Mi közöltük vele.) Azonnal berontott a Táborparancsnokság irodájába, és leordította az ott lévő parancsnokot (az egyik DISZ-kancát). Megvádolta azzal, hogy szabotál, és elüldözi a jó munkaeerőket, ráadásul mindezt a kiemelt beruházás, a nagykohó építésével kapcsolatban meri megtenni! Még azt is a fejéhez vágta, hogy ha nem semmisíti meg ezt a disznó határozatot azonnal, a szabotázs miatti feljelentés már holnap reggel a megfelelő hatóság kezében lesz! Persze a táborvezető mindent azonnal visszavont, annyira megijedt a szabotázs vádjától, ami abban az időben a szocializmus építése elleni legsúlyosabb büntettnék számított. Így elvileg maradhattunk volna az általunk választott, épületes brigádnévnel, de a főmérnök kérésére inkább lemondunk róla azzal a megjegyzéssel, hogy akkor mi leszünk a *Névtelen Brigád*. A főmérnök, mint bizonyos helyzetekben eléggé bohém ember, el is fogadta ezt. De „ha lúd, akkor már legyen kövér” alapon azt javasolta, hogy nevezzük magunkat inkább *Anonymus Brigádnak*. Ebbe aztán nem köthet bele senki – mondta röhögve. Még abbéli reményének is hangot adott, hogy reméli, példánk felbuzdulva alakul majd *Kézai Simon*- vagy akár *Kálty Márk*-, esetleg *Bél Mátyás Brigád* is! Többek közt ebből is látszott, hogy a főmérnök mennyire oda volt a szocializmusért.

Az eddig leírtak szerint úgy tűnhet, hogy hasonlóan éltünk itt, mint egy internáló táborban. Pedig ez nem volt (egészen) így! Munkanapokon esetleg alakulhatott a delikvensben ilyen kényszerképzet, de a bőséges és ízletes kaja, valamint a hétvége alkalmanként elűzték azt. Szombat délután és este, továbbá vasárnap jött a várva várt (de többé-kevésbé vezényelt) szabadidő. Mehetünk bárhová, de csakis csoportosan és vezetővel! Ez rögtön lehűtötte lelkesedésünket. A szombat esték a táborban viszont számunkra is kellemesek voltak. Szabadtéri táncmulatságot rendeztek nekünk, amelyen végre összejöhettünk a tábor lánylakóival is. Ilyenkor még a „DISZ-kancák” is ropták a táncot! A Sztálinvárosban eltöltött egy

hónap alatt, (a munkahelytől eltekintve) mindössze három alkalommal voltunk a táboron kívül. Úgy gondoltuk, hogy mindegyik esetben jól döntöttünk. Az első esemény, amelyet megnéztünk, egy futballmeccs volt. Az NB-I-es Sztálin Vasmű Építők csapata játszott az ugyancsak NB-I-es Vörös Lobogó SORTEX-szel, a Magyar Népköztársasági Kupa keretében, a lóhalálában összetákoltt Építők-stadionban. Hogyan lett Sztálinvárosnak első osztályú csapata? Ne firtassuk. Gyorsan lett, és kész! A hazai meccseken nem illett győznie a vendégcsapatnak; ha idegenben volt a mérkőzés, akkor pedig nem illett nagyon elfenekelni a „szocialista város” csapatát. Ezt még a bajnokcsapat, a Honvéd is tudta! Az általunk megtekintett meccsen a hazai csapat, gyatra játékkal, 2:1 arányban győzött. Utólag bántuk is, hogy nem maradtunk inkább a táborban.

A második esetben az ugyancsak expressz gyorsasággal összeeszkábált szabadtéri színpadra látogattunk. A különböző helyeken kifüggesztett plakátok szerint ott pesti művészek ún. „esztrádműsor” keretében lépnek fel. Ide tényleg érdemes volt kilátogatnunk! No, nem a városi pártbizottság titkárának épületes üdvözlő beszédéért, hanem azért, mert ezen a rendezvényen úgyszólván testközelből híres színészeket láthattunk és hallhattunk. No, nem azzal a kirobbanó lelkesedéssel voltak eltelve, ami a korszellem szerint elvárható lett volna tőlük egy szocialista városban, de azért tisztességgel tették a dolgukat. Az igen idős *Rózsashegyi Kálmán* bácsi egy öreg paraszt monológiát adta elő a *Falu rosszából*, *Simándy József* Lenzkij áriáját énekelte az *Anyeginből*, *Németh Mrika* előadta *Pepita belépőjét* a *Szabad szélből*, *Alfonzó* állathangokat utánozott, Rodolfo bővészkedett, és így tovább! Végül is jól szórakoztunk annak ellenére, hogy az előadott műsorszámoknak legalább fele szovjet volt.

A harmadik kirándulásunk ismét a szabadtéri színpadhoz vezetett. A „Bömbölde” már egész héten azt harsogta, hogy szombaton délután a Budapesti Operettszínház társulata *Dunajevszkij Szabad szél* című operettjét mutatja be, pazar szereposztásban. Vajon milyen lehet egy szovjet operett? Minthogy ilyesmit sose láttunk, ez készített bennünket arra, hogy megtekintsük. Milyenek láttuk? Felemásnak! A történet maga a szocialista realizmus elvárásainak, a dallamvilág viszont inkább a klasszikus operettének felelt meg. Végül megállapítottuk, hogy nem is annyira rossz zeneszerző ez az alkoholista Dunajevszkij.

(A „suttogópropaganda” ezt is kiszivárogtatta!)

Egy hónap után munkánk Sztálinvárosban befejeződött, mert át kellett adni a helyünket a következő turnusnak. Az idő lejártával, kisebb csoportokban, nagy csomagjainkat cipelve, kigyalogoltunk messze a pusztába, ahol a vasútállomás állt, és az első alkalmas vonattal vidáman, nótaszóval indultunk haza Bajára. Volt, akinek alig csörgött pénz a zsebében, de mi szép summát kerestünk. Minthogy soha többé nem jöttem ide munkára (de rohammunkára máshová sem), az ifjúság nyári foglalkoztatásának ezen módja, számomra máig markáns élmény maradt. ■

## Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

**A Bajai Honpolgár szerkesztősége**

# „Két pont között a legrövidebb út az egyenes...”

Sári István (1956-2020) emlékezete

■ Sajnálattal és megdöbbenéssel értesültünk róla, hogy 2020. február 2-án, 63 éves korában, gyógyíthatatlan betegségben elhunyt SÁRI ISTVÁN, a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjának kémia-fizika szakos tanára, az intézmény korábbi igazgatóhelyettese, kollégiumvezetője. A Mélykútról származó pedagógus teljes, 1981-ben kezdődött tanári pályáját a bajai intézmény keretei között töltötte. Egy nagy átalakulás időszakában volt az intézmény fontos vezetője, amikor a kis létszámú nemzetiségi gimnáziumból összetett oktatási-kulturális komplexum jött létre. Az óriási erőfeszítéseket igénylő átalakítás lebonyolításából, illetve a napi operatív munka irányításából soha nem múló energiával vette ki a részét mindennapos tanári munkája mellett. Szerkesztőségünk – amelynek több tagja is személyes ismerősei között tudhatta – őszinte részvétét fejezi ki az elhunyt családjának; nyugodjon békében! Az alábbi összeállítással egykori kollégák, barátok és tanítványok idézik fel a feledhetetlen pedagógus alakját – úgy, ahogy emlékezetükben megőrizni szeretnék.

## Összeállította: Szauter Terézia – Mayer János

■ **Steingart János** (kolléga 1995-2020 között): „Ember!” – szólna ránk szelíd szigorral, ha most látná, hogy emlékeztet írunk róla, és fejét mutatóujjával kocogtatva folytatná: „Ne hülyeskedjél! Gondold már végig, van-e értelme ennek az egésznek!” Igen, kollégaként és barátként is gyorsan meg kellett tanulnunk mellette a tiszta egyszerűséget, az átlátható, logikus érvelést, és hogy a szót csak mellébeszélés nélkül érdemes kiejteni a szánon. Megtanulhattuk tőle, hogyan lehet másnak feltétel nélküli, önzetlen segítségére lenni úgy, hogy csak a megoldás számítson, az oda vezető út ne.

Sohasem felejtiük a közös vacsorákat, a jóízű baráti beszélgetéseket, az ultipartikat, a dunai halászatokat, a téli kolbász- és salámi készítés „projektjeit”. Mindig emlékezni fogunk jóízű nevetésére, hiszen most értjük igazán, hogy a már százszor elmondott viccek, poénok a fejében minden alkalommal, kimondatlanul is új és új értelmet nyertek. Az asztalán még ott sorakoznak a könyvek, tesztek, dolgozatok. Mintha arra várnának, hogy egyszer majd visszajön, leül, és kijavítja őket... Tiszteletből vagy talán inkább a lényegre törő egyszerűség miatt *Mestemek* vagy *Professzor Úrnak* is szólítottuk, amit csak egy kézlegyintéssel és szerény, bölcs mosollyal nyugtáztott. Ez a mosoly maradjon meg mindannyiunk emlékezetében!

■ **Nuberné Honti Ivett** (munkatárs 1999-2020 között): Vannak az életben mérföldkövek, melyek segítenek az elágazásoknál a helyes irányt megválasztani. Ha Istvánnal való első találkozásomra gondolok, egy ilyen útelágazásig kell az időben visszamennem. Friss diplomásként, 20 évvel ezelőtt életem egyik meghatározó mélykúti szülőtte (édesapám) elkísért az MNÁMK-ba, ahol átadott

egy másik mélykúti, régi jó pedagógus kollégájának, aki akkor igazgatóhelyettesként egyengette a „frankelos” utakat. Mivel akkor éppen nem dolgozott az igazgató, a főigazgató pedig távolabb volt a mindennapoktól, István lett az első igazi vezetőm, mentorom, iránymutatóm, frankelos mérföldkövem. Talán mert apu bízott rá, jobban figyelt rám. (...) Számtalan esetben mondta el a véleményét; sosem határozta meg, mit tegyek, de nyilvánvalóvá tette a helyes, pedagógushoz méltó megoldáshoz vezető utat, és ha kellett, keményen kiállt a kezdő tanárnőért konfliktushelyzetben, amit én akkor még nem tudtam kezelni. Hihetetlen magabiztossággal és természetességgel irányította a tantestületet. (...) Egy szemvillanásából, huncut mosolyából tudtuk: igen, ezt most megcsináljuk, és nincs több kérdés – vagy éppen azt, hogy hagyjuk, mert „gazdálkodunk az energiákkal”.

Idővel helyet cseréltünk, én lettem a helyettes, és ő továbbra is önzetlenül segített: minden tudását, elvét, minden, a munkával kapcsolatos írott és íratlan szabályt átadott. (...) Nehezen viselte, ha valaki nem tudott vele azonos fordulatszámon gondolkodni. Szeretném azt hinni, hogy nekem néha sikerült a közelében mozognom, bár sebességét, gondolkodásának összetettségét, több lépéssel mindenki előtt járását megközelíteni sem lehet. Bármire képes lehetett volna ebben az életben, de ő a tanítást szerette; szívesen és nagyon jó érzéssel, humorral, egyéni, megismételhetetlen stílusban tette ezt.

(...) Az MNÁMK szellemiségének része az ő életműve, beépült mindannyiunkba, része a mindennapjainknak. Iránymutató mérföldkő, amely nem múlik generációk múltán sem, mert maradandó értékeket hagyott hátra. Kevesen mondhatják ezt el magukról. Ha ezt olvasná, alighanem furán nézne, mosolyogna – és tenné tovább a dolgát.



Sári István (1956-2020)

■ **Dr. Mayer János** (kolléga 1998-2001 között): Sári Istvánt elsőként ismertem meg MNÁMK-s új kollégáim közül. Ami legelőször eszembe jut róla, hogy – minden hibájával, gyarlóságával együtt is – *szerehető ember* volt, aki nagyon hitt abban, amit csinál, és becsülettel tette, amit tett. Meglehet, nem tőle származtak az oktatás és nevelés új útjait meghatározó koncepciók alapötletei, de arra kiválóan alkalmas volt, hogy hatékonyan és gyakorlatiasan végrehajtsa őket anélkül, hogy tündökölni akart volna a programok kétségtelen sikereiben.

Azt vallotta: ha az ember a munkáját a tanári pályán tisztességgel elvégzi, nagy baj nem érheti. (Bár hinni tudnám, hogy tényleg így van!) Noha szak tudásban igen magasra jutott, mégis megőrzött valamit az egyszerű falusi emberek „földközeli” gondolkodásmódjából és világlátásából, és ezzel sok nehéz helyzetet is meg tudott oldani. Él-t halt a német gimnáziumért, majd a belőle kinőtt intézményért, s bár a magyarországi német kultúrához származása okán nem kötődött, szívvel-lélekkel végezte a rá bízott, olykor erejét meg is haladó feladatokat! Láttam őt küszködni (önmagával is), lelkesedni, örülni és vörösülő fejjel bosszankodni; néha el kellett játszania a villámhárító, a hírvívő, máskor a „jó csendő” szerepét is, ám egy-egy huncut félmosolya ilyenkor is jelezte: szigorát nem kell túl komolyan venni.

És persze a foci... Amikor én együtt játszottam vele, már nem lehetett éppen vilámléptűnek nevezni, de ezt a hiányosságát fegyelemmel és technikával pótolta; ha pedig lövésre lendült a bal lába, akkor mindenki tudta: könnyen szakadhat a háló. Ám a legnagyobb vele kapcsolatos foci élményeket mégsem annyira a pályán, hanem az olykor késő estébe nyúló „3. félidők” során szereztem; egy-két pohár sör elfogyasztása

után olyan építőműveket díszített, amelyek megfigyelőkészségről tanúskodó jellemzéseket volt képes adni munkatársokról, városvezetőkről, ismerősökről, hogy ennek alapján nagyjából tudhattam, mire (ne) számítsak tőlük. (Csak azért nem idézem itt is őket, mert nem mindegyik állná ki a politikai korrektség próbáját.) Ilyenkor már nem főnök volt, hanem afféle „nagy testvér” vált belőle, s a beszélgetések egyfajta őszinte beavatási szertartássá nemesültek, amelyek során nagy leckét kaptunk szakmából és emberségből is. Nekem nagyon nehéz időszakom volt az MNÁMK kötelékében eltöltött utolsó tanéven, de hogy ezt egészségkárosodás nélkül végcsináltam, és hosszabb távon megerősödve kerülhettem ki belőle, abban Sári Istvánnak óriási szerepe volt, amiért utólag nem lehetek elég hálás neki.

Nem hiszem, hogy valaha ezt szóvá tette volna, de valószínűleg több elismerést is megérdemelt volna annál, mint amennyit életében kapott. Persze a tanárt nem is a hivatalos kikitűntetések, hanem a tanítványok tisztelete minősíti elsősorban – az pedig esetében sohasem volt kérdéses.

**Bárdfalvy Dóra** (tanítvány 2005-2009 között, jelenleg kutató doktorandusz Svédországban) Hogy ilyen messzire jutottam a szó szoros és átvitt értelmében is, azt egy tanáromnak köszönhetem, aki megszerettette velem a fizikát és a kémiát. Megmutatta, hogy mindkét tantárgy sokkal több néhány képlet bemagolásánál. Élveztem az óráit. Nemcsak akkor, amikor szerveskémia-órán kísérletezés közben az egész iskolában megszólalt a tűzjelző, hanem akkor is, amikor valami nehézségünk adódott. Egy eredménytelen kísérlet után például a tanár úr levonta a következtetést: „Valamelyik nem tudja a kémiát... vagy a fehéreje, vagy a lúg!”

Sári István azon tanárok közé tartozott, akinél alig nyitottuk ki a tankönyvet, mert inkább mindent a maga sajátos stílusában magyarázott el: „Na, nézzük, mitől döglök a Chemotox”. Az alapoknál kezdte: „Si, de nem az én monogramom!”. Amikor valamely fogalmat, törvényszerűséget kellett szemléltetnie, mindig a való életből merített példát. Egy átlagos számolási feladat például így kezdődött: „800 g 70 °C-os vízbe beledobunk két kannibált...”. Valamikor magyarázat helyett inkább kérdezett, hogy mi gondolkodjunk („...borogassa már a fiókokat!”), és találjuk ki a megoldást: „Kapkodják a kezüket, mintha tüzes vasgolyó lenne benne!” Ahol csak tudtunk, kísérleteztünk. Mindent kipróbálhattunk, ami nem volt túl veszélyes, így egyszer ként is olvasztottunk. A kísérleteket természetesen előre is mindig megbeszéltük, hogy tudjuk, mire is számítsunk: „...ha melegíti, akkor összeesik... mármint nem maga, hanem

a kén!” Meg utána is, hogy biztosan megértjük, hogy mit tapasztaltunk. (Már amikor.) Ha nem értettük, elhangzott: „Ne nézzenek ilyen fergetegesen rám, mert kiszaladok!”, de aztán a tanár úr elmagyarázta még egyszer ugyanazt, más szemszögből is: „...föl is rajzolom, mert úgy néz rám, mint árvízkarosult a biztosítóra!”.

Szigorúsága és következetessége miatt sokan tartottak tőle, de nekem teljesen más tapasztalatom volt. Bármikor bármit kérdezhettem tőle; akár a tananyagról, akár a továbbtanulásról volt szó, végtelen türelemmel, mindig készségesen válaszolt. Házi feladatot is úgy adott fel, hogy nem az volt a legfontosabb, hogy mindent tökéletesen megoldjunk és kiszámoljunk, hanem hogy mindenki legalább próbálkozzon vele. Ha elakadtunk, az sem volt baj, órán együtt megbeszéltük. Sokszor hasznát vettem ennek a felfogásnak tudományos pályafutásom alatt is.

Először csak megpróbáltam észben tartani a Sári-féle poénokat, de hamar rá kellett jönnöm, hogy ez képtelenség. Így le „kellett” írnom őket, s a négy gimnáziumi év alatt sikerült összegyűjtenem Sári tanár úr örök érvényű, klasszikus szellemes mondásait. Így született meg a „Sári-összes”, amelyet ballagásom emlékeként adhattam át neki.

Olyan sok mindent szerettem volna még elmesélni neki arról, mi is lett egy egyszerű kisvárosi lányból. Tanár Úr! Remélem, hogy büszke lenne rám, és még utoljára annyit szeretnék mondani: köszönöm!

**Szauter Terézia** (tanítvány 1981-1985, kolléga 1989-2020 között): (...) Keresem a gondolatot, egy idézetet, amivel megidézhetlek, és valamiért mindig ugyanaz a szó jut eszembe: a végtelen. S mintha olvasnád a gondolatom, szinte látom, hogy cinkosan elmosolyodsz, és hallom, amint azt mondod: „Éééééerdekes! Én is ismerek egy idézetet a végtelenről. Albert Einstein mondta: A világon két dolog végtelen – a világegyetem és az emberi hülyeség. Bár az elsőben nem vagyok biztos.” Igen, ezt mondanád. De nem lenézően, csak csalódottan. Hiszen briliáns elmével, villámgyors, logikus gondolkodással áldott meg a sors. Ezzel néha nem volt könnyű élni, mikor egyáltalán nem értetted, hogy mit nem lehet ezen érteni. De pedagógusként újra és újra nekifutottál, és még egyszer elmagyaráztad. Hidd el, nem volt hiába: a végtelen lehetőségek kapuját nyitottad ki sok-sok diák előtt. (...)



Az idő mindig kevés – Sári István (jobbra) Fiala tanárként kollégái, dr. Richnovszky Andor és Striegl István társaságában

Tanítványok több generációja próbálta meg megjegyezni különböző kockás füzetekbe az aranyköpéseidet, de ezek az irkák rendre eltűntek. Míg aztán valahol egy lány nyomtatott kiskönyvben adta ki 4 éves jegyzetelésének eredményét, a „Sári-összest”. (...) Igen, a humorod az élet sója, a közösségek kovása volt! És te igazi közösségi ember voltál. Összekovácsoltad osztályfőnökként az osztályközösségeket, vezetőként a tantestületet; az ünnepeken és a hétköznapiakban is meghatározó szerepet játszottál.

És akkor nem beszélünk még a tanári fociról, a legendás 3. félidőről a Fehér Hajóban, aztán amikor a fehér vitorla eltűnt az idő ködében, akkor folytatódott a meccs a sportcsarnokban. Mert kell egy csapat... Egy közös cél felé tartó, jó csapat. S hogy a szemünk előtt felnövő MNÁMK tanári és diák közössége összetartó, jó csapat lett, neked is köszönhető. (...)

Vezetőként (...) nevelted a kollégák és vezetőtársak új és új generációit. Amikor mi még csak néztünk, és azt se tudtuk, merre menjünk tovább, te már több ösvényt bejártál a paragrafusok erdejében, leültél egy fa alá, almát ettél, és megvártad, hogy utolérjünk gondolatban. Aztán amikor körülményeskedtünk, és „belekeveredtünk, mint majom a házcímrába”, te csak elmosolyogtál, sóhajtottál, és újra elmondtad: két pont között a legrövidebb út még mindig az egyenes.

Nem szeretted a félbehagyott feladatokat, a megválaszolatlan kérdéseket. Léted, ha végleg lemerült, ígérjük, nem fog beleveszni a Léthebe, a feledés vizébe – szívünkben és elménkben visszük magunkkal, amit tőled láttunk és tanultunk: a tiszta, logikus gondolkodást; a tudás szeretetét; a nyílt, egyenes beszéd, az emberi tartás fontosságát; a család szeretetét; a barátság összetartó erejét – átvesszük hát, és visszük, magasra tartva, a Szerelmet a túlsó partra. (...) S ahogy a párhuzamosan futó egyenesek a horizonton mégis összetalálnak, vigasztalódjunk most a gondolattal: a végtelenben semmi sem lehetetlen! (részletek a 2020. február 10-i gyászszertartáson elhangzott beszédből) ■

# Felkészülés a 100. évfordulóra

## Sarlós István

■ Az 1848. március 15-i a pesti forradalom évfordulója ma nemzeti ünnep és munkaszüneti nap. Nemzeti ünneppé az 1927. évi XXXII. törvénycikk emelte. Március 15. mellett az 1848-as politikai változások március 3. (Kossuth Lajos felirati beszéde az alsóházban) és április 11. (a modern politikai berendezkedést lehetővé tevő törvények elfogadása) is jeles nap volt az ország életében, de az ország történelmében a politikai irányvonalak változása mellett ez épült be szervesen a nemzettudatba, mint a 48-as események ünnepe. A március 15-i forradalom politikai megítélése is folyamatosan változott az elmúlt 170 évben, a történészek egyre pontosabban, egyre több szempontból írták le az eseményeket. A 48-as események megünneplésében március 15., azaz a pesti forradalom elsődlegessé válása 1945 után vált kirívóvá, sőt bizonyos esetekben bántóvá.

Az 1945-ben Magyarországra visszatérő kommunista vezetők önmagukat és rendszerüket forradalminak beállítva e dátummal azonosultak. A hivatalosan 1947. augusztus 1-jén kezdődő első hároméves terv, amely a második világháborúban elpusztult magyar gazdaság újjáépítésének a terve mellett a városi kulturális ügyosztályok/bizottságok már 1947-ben szinte minden településen a forradalom centenáriumának megünneplésére készültek. A kultúrára költhető szűkös pénzügyi erőforrásokat mindenütt erre összpontosították. Az előkészületek kiemelt jelentőségét mutatja, hogy Baja város polgármestere, Babics József február 12-én a városi közgyűlésen elmondott beszámolójában külön, első helyen tért ki erre.

„1. kgy. [közgyűlési] jkvi. [jegyzőkönyvi] sz. [szám]

Elnök Úr!

Tekintetes Törvényhatsági Bizottság!

Mielőtt beszámolómat megkezdeném mindenekelőtt meg kell állnom ez évnek történelmi jelentőségénél. Száz éve... Nyugtalan és forrongó hullámozott végig Európán. S ez a forrongó, szinte csillapíthatatlan láng tűzbe hozta Hazánkat is. Nem feladatomban és nem hivatásomban a történelmi feladatomban és nem hivatásomban a történelmi évfordulóról. A nemzet történetében a nemzeti ébredés, majd pedig a szabadságharc korszaka. Az öntudatra ébredt nemzetnek fájt az elnyomás és fájt, hogy nem volt egyenlőség. Pedig a magyar nép szívében lüktetett a szabadság és egyenlőség forró

érzése. Benne élt az, hogy minden ember embernek számít és hogy mindenkinek leg-emberibb joga a szabadság.

És amikor ma emlékezünk, akkor előttünk lebeg a szabadságharc hőseinek alakja: Petőfi, Kossuth, Mészáros Lázár, Bem József, Táncsics és sok-sok névtelen hős. – Előttünk van 1848. március 15-e, a márciusi napok legragyogóbb alakjával: Petőfi Sándorral. Látjuk, amint a nagy tömeg közepette elmondja a „Talpra magyart”-t. Halljuk, amint az ifúság és a tömeg lelkesedésében már a költővel együtt harsogja: „A magyarok Istenére esküszünk...”

És ez a nap azóta nemzeti ünneppé magasztosult.

A nagyszerű márciusi napok után jöttek a véres harcok. Fájó lélekkel látjuk a vértanukat és a hőseket, akik az egyenlőség és a szabadság szent eszméiért vérüket ontották.

És most, amikor a megemlékezés ünnepi érzésekkel tölt el bennünket és amikor a szabadságharc napjait és március 15-ét megünnepleni készülünk, látjuk, hogy a szabadságharc hőseinek és vértanuinak álma valóra vált. Valami történelmi törvényszerűséget kell abban látnunk, hogy a magyar szabadságharcot követő 100 év múltán Magyarország a szabadság eszméin felépült demokratikus köztársasággá alakult át.

És amikor most a megemlékezésből ismét a ma eseményeire térek át, meg kell említenem azt, hogy Baja város kulturális ügyosztálya nagy ügybuzgalommal készíti elő a szabadságharc centenáriumának ünnepségeit, Mindenekelőtt március 15-ének méltó és nagyszabású megünneplésére készül. Ez alkalommal nyílik meg ünnepélyesen a bajai múzeumban az a kiállítás, amely a szabadságharc bajai vonatkozású emlékeit fogja a közönséggel megismertetni. Március 15-én kerül kiosztásra Budapest székesfőváros kulturális ügyosztálya által Baja városnak 1000 példányban adományozott Petőfi emlékkönyvecske.

Baja város közelmúltban vásárolta meg Mészáros Lázárak hagyatékában lévő iratokat és egyéb tárgyakat a múzeum számára. Tervbe vette Mészáros Lázár törökországi naplójának és leveleinek kiadását. Az anyagot sok utánjárással dr. Takáts Endre városi főlevéltárnok kutatta fel és írja meg.

Emléktáblával látja el a város a szabadságharc két bajai hőseinek: Mészáros Lázár és Türr Istvánnak szülőházát.”

A polgármesteri jelentés az ünnepi előkészületekről szóló kitérő után éles váltással a városi bölcsődék és a napközi-otthonok



Postabélyeg a forradalom centenáriumára, 1948

helyzetének értékelésével folytatódik. 1948 a magyar politikai életben az átmenet éve. A Magyar Kommunista Párt az 1947. augusztus 31-én tartott „kékcédulás” választásokat megnyerte, a rá következő évben a Magyar Dolgozók Pártjának megalakításával, valamint 1949-ben a Magyar Függetlenségi Népfront létrehozásával felszámolta a többpártrendszert az országban. Ezzel párhuzamosan az 1848-as események sokoldalúsága is egyszerűsödött, központi szereplővé Petőfi Sándor lépett elő, a nemesi reformmozgalom gyakorlatilag jelentéktelenné vált. 1949-ben már odáig jutott a személyi kultusz, hogy Petőfi Sándor és Rákosi Mátyás közé egyenlőségjel került. A diktatúra és a személyi kultusz következő lépéseként 1952-ben Rákosi 60. születésnapját (március 9.) és a forradalom ünnepét mosták össze a megemlékezések során, majd 1953-ban a Sztálin haláláról (március 5.) szóló megemlékezések vegyültek a forradalomról szóló hivatalos ünnepségek sorába. Március 15. nemzeti ünnepként a kommunista-szocialista történelmi tudatformálás szerves részévé vált. ■

## A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

**Ady Endre Városi Könyvtár,**

**Munkácsy Mihály utca 9.**

**CBA Belvárosi ABC,**

**Eötvös utca 1.**

**Cserba Optika,**

**Batthyány Lajos utca 18.**

**Líra Könyvesbolt,**

**Déri Frigyes sétány 5.**

**Tourinform Iroda,**

**Baja Marketing Kft,**

**Szentháromság tér 11.**

**Gazdabolt (Baja, piacssarnok)**



## Tanárok és tanítványok részvétele az 1956-os eseményekben. Megtorlás (1956 – 1963) 4. rész



Vidéki tantestület az 1960-as évekből: reményteljes ifjak, megtévedt „ellenforradalmárok”, leszerelt ávósok, hithű kommunisták, de még egykori apáca is. Dávod, 1960-as éveke eleje

### Gergely Ferenc

■ A párttal szembeni kiábrándultság, bizalmatlanság – különösen a fővárosban – jóval nehezebben volt feloldható. „A volt értelmiségi MDP-tagoknak – olvasható egy összegzésben – csak egy kis hányada lépett be a MSZMP-be. Az óvónőknél, az általános és középiskolai pedagógusoknál olyan kismértékű a belépés, hogy intézményenként szó sem lehet a pártszervezetek megalakításáról. 1956. október 23. előtt Budapesten kb. 2.700 óvónő, általános iskolai és középiskolai nevelő volt MDP-tag, jelenleg viszont mindössze 120-200-an léptek be a pártba. A VI. kerületben 100 MDP-tagból 16-an.” Másutt olvasható ugyanerről: „(...) a budapesti kerületekben a pedagógusok 25-30%-a volt MDP tag, jelenleg kerületenként 10-20 párttag van...” (BFL XXXV (1)c-56-57.16.ő.e.)

Az ifjúság kommunista befolyás alá vonása 1957 tavaszáig a mélypontról alig mozgott el. A pedagógusok cselekvő közreműködése nélkül az ifjúság tömegei, melyeket mélyen érintettek az 56-os események, nem voltak megnyerhetők, nehezen lehetett volna őket a szocializmus építésének folytatására bírni. Jól látták ezt a kommunista vezetők is. Az „aktív ellenforradalmár” pedagógusokhoz hasonlóan a fiatalokat is ostromozták, 56-ot a számlájukra írták. Őntelteknek, a munkásosztály vezető szerepét tagadóknak, a nyugat előtt hajbókolóknak, nacionalistának, szovjetelleneseknek, a 45 utáni eredményeket lebecsülőnek, hazájuk történetében járatlanoknak minősítet-

ték őket. És ráadásul hálátlannak is, akik nagyszüleik, szüleik erőfeszítéseit semmibe veszik, bár munkájuk előnyeit zokszó nélkül elfogadták.

Ugyanakkor elismerték, hogy nevelésüket elhanyagolták, a szavak és a tettek között támadt szakadék áldozatai. A dolgozók és az ifjúság elégedetlensége indokolt volt. Nem az ifjúság, a társadalom egésze felelős a történelemért. Utóbbiakból következett az a felismerés is, hogy az ifjúság nevelése az egész társadalom ügye, nem csak a pedagógusoké, nem csak a DISZ-é és a párté. Az iskolákban történelemből pedig azt a következtetést vonták le, hogy azok politikai vezetését kell megerősíteni (az igazgatók és helyetteseik leváltása, újjak kinevezése, a pártszervezetek létrehozásának szorgalmazása ezt a célt szolgálta). Ha ez sikerül, az oktatási intézményekben újabb 56 nem történhet. Mindezt megfogalmazni sem volt könnyű, elfogadtatni azokkal, akik a pedagógus társadalom egészét vagy döntő többségét kárhoztatták 56-ért, szinte lehetetlennek bizonyult; a differenciált megítélés, kezelés és a türelmes, személyre szabott politikai nevelőmunka hatásos alkalmazása nagyon lassan hódított teret.

1957 őszére a pedagógusokkal és az 56-ban aktív fiatalokkal szembeni eljárások döntő többsége lezajlott. A „megtévedt”, „káros befolyás

alá került” pedagógusok és ifjak megkapták a pártállami vezetés által jogosnak, hatásosnak vélt büntetésüket. A pedagógusok esetében a 2% irányszám lehet csupán. Tekintélyes mennyiségű adatunk ellenére pontos, büntetési kategóriákra bontott, végleges számot nem tudunk adni. Mindent egybevetve, 1500-2000 körül lehet azoknak a száma, akik '56-os tevékenységükért valamilyen fegyelmi büntetésben részesültek, illetve jogerőre emelkedett bírósági ítélet következményeit kellett elszenvedniük. Néhányan életüket áldozták, egy kis csoport több évet töltött börtönben, a nagy többség kisebb-nagyobb hátrányait „élvezte” lelkesedésének, 1989-ig. Az ifjúsággal, főként a középiskolásokkal, ipari tanulókkal, paraszt fiatalokkal szembeni megtorlás mértékét még ennyire sem ismerjük. Egy részük külföldre menekült a várható felelősségre vonás elől, másokat kizárással, bányában végzendő, meghatározott idejű kényszermunkával fegyelmezték, a lebukott/lebuktatott fegyverrejtegetők pedig (statárium idején) igen súlyos börtönbüntetést kaptak. Tudjuk, többet közülük „operatív célra” használták fel. (Adataink szerint több pedagógust, köztük pl. Sz. Lászlót, egykori piarista tanáromat is.)

### Utóregések

A hullámok elcsitulnak, de a lelkek nem békéltek meg, kapuik zárva maradtak. Egy felmérés szerint 1958-ban a pedagógusoknak csak mintegy 10-15%-a volt marxista-leninista világnézetű. Egy Vas megyében tartott gyűlésen a résztvevő 300 pedagógus közül csak egy jelentkezett hozzászólásra. Széles körben dívott a mondás: „Ne szólj szám, nem fáj fejem”, vagy „Ha nyugodtan akarok aludni, nem szólok semmit.” A fizetésrendezés, a



szakszervezeti kulturális és sportrendezvények, a kedvezményes nyaralás, a külföldi jutalomudulések, oklevelek és kitüntetések nem voltak képesek alapvető változásokat előidézni a pedagógus társadalom és a pártállam viszonyában. A résztvevők lelkében 1956 emléke nem halványult: hallgattak, de nem felejtettek. Mint ahogy a „szocializmus” hívei sem. A belügyi szervek igyekeztek nyomom követni a „belső és a külső reakció mesterkedéseit”, melyekben egykori 56-osok is részt vállaltak. Gáspár János korábban már idézett visszaemlékezésében olvasható erről: [Fegyelmi tárgyalása rövid volt], „mert a fegyelmi bizottság két tagja a forradalmi bizottságokban is tevékenykedett, és egyiküktől megkérdeztem, hogy: »Te mit keresel itt?« Nem válaszolt. Legkevésbé M. György tanító úr. És a tárgyalás három perc után be is fejeződött.”

1959 februárjában a Művelődésügyi Minisztériumban értekezletet tartottak, melyen áttekintették a pedagógusokkal szembeni fegyelmi eljárások eredményét, és összegezték az ebből fakadó teendőket. Egyetértettek abban, hogy a továbbra is aktív ellenséges pedagógusokat ki kell szorítani a nevelői pályáról. A Belügyminisztérium II. Főosztályának vezetője – az előbbivel összhangban – 1959. május 5-én, 1. számú parancsában kötelezte alárendeltjeit, hogy a megyei művelődési osztályokkal együttműködve, a legnagyobb körültekintéssel állítsák össze és terjesszék fel a pedagógus pályáról kiszorítandók névsorát, részletes indoklással.

Eddig még sem megyei jelentés, sem országos összesítés a „kiszorítandókról” nem került

Megye	1880-1913	1914-1921	1922-1932	1933-1945	Összesen
Baranya	11	9	13	30	63
Bács	70	37	61	22	190
Békés	17	19	38	71	145
B-A-Z	46	24	62	100	232
Csongrád	13	3	13	174	203
Fejér	-	-	-	-	-
Győr-Sopron	6	4	11	4	25
Hajdú-Bihar	14	11	33	15	73
Heves	19	17	35	18	89
Komárom-Esztergom	15	10	22	17	64
Nógrád	14	6	23	21	64
Pest	13	8	18	18	57
Somogy	32	16	17	12	77
Szabolcs-Szatmár	40	19	38	7	104
Szolnok	30	16	33	46	125
Tolna	7	5	9	5	26
Vas	30	26	25	25	106
Veszprém	23	17	35	56	131
Zala	63	30	46	20	159
Összesen	532	277	532	661	<b>2002</b>

Kormegoszlás a forrásokban szereplők adatai alapján

A fegyveres szolgálatot vállaló egyetemisták az érintett megye itt feltüntetett adatait jelentősen növelték. Pl. Veszprém, Miskolc.

elő. Egy esetről viszont igen. *K. Zoltán* tanár sajátos magyar életútja számtalan hasonló iskolapéldája. Az életút fő mozzanatai: tanár, NB-elnök, közbiztonsági őrizet, tanár, főiskolai oktató, kiszorításra ítélt, végül beszerezett hálózati személy. Egy családhoz tartozó két férfi pedagógus homlokegyenest ellentétes magatartása is színezte 1956. történéseit. *K. János* a felkelés oldalán, bátyja a kommunisták oldalán állt. Az idősebb *K. Ferencet*, akit a Csurgoról is megemlékező brosúra jó elvtársként említ, „meg kellett menteni”. Öccsét,

mint a helyi Pedagógus Forradalmi Bizottság elnökét (kicsiny gyermeke ellenére) lecsukták, ő viszont új gimnáziumában a konszolidáció élharcosa, majd tanácsai vezető lett, aki városát megajándékozta egy 1919-et idéző monumentummal, amely azóta – Jelky András városának szerencséjére – „más célokra hasznosult”. Ellenpélda, amikor apa fiával, férj feleségével együtt szolgálta a népuralmat. A 0019. sz. belügyminiszter-helyettesi utasítás végrehajtásáról szóló, 1966. április 21-én kelt Csongrád megyei összefoglaló jelentés megállapításai között szerepel: 1966-ban négy volt ellenforradalmárt sikerült kiszorítani munkahelyéről. Nem tudni, ezeknek a „kiszorítottaknak” mi volt a foglalkozása. Nem kizárt, hogy akadt közöttük pedagógus is. Ha mind a tizenkilenc megyei főkapitányság III/III-as osztálya legalább ilyen jól dolgozott, akkor évente kb. száz körül lehetett országosan a „kiszorítottak” száma.

Ennek alapján tételezzük, hogy a „kiszorítás” nem maradt holt betű. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a 70-es években támadás készült a maradék egyházi iskolák („idegen test”) ellen, akkor látjuk, hogy a harc nem szünetelt, legfeljebb nem nyílt és brutális, hanem alattomos eszközökkel folyt tovább. Remélem, hogy az elmondottak és a táblázatok megkönnyítik a közölt dokumentumok tartalmának értelmezését. (A szerző terjedelmes, bőséges levéltári és szakirodalmi forrást feldolgozó írását rövidített változatban, az eredeti hivatkozások többségének elhagyásával közöltük – a szerk.)

VÉGE ■

Megye	'Árulók'	'Hűségesek'	Sérelmet szenvedettek	Összes példaként 'szereplő'
Baranya	2	?	10	12
Bács-Kiskü	?	3	6	9
Békés	13	11	6	30
Csongrád	4	2	7	13
Fejér	?	?	?	?
Győr-Sopron	?	?	?	?
Hajdú-Bihar	5	4	4	13
Heves	?	?	?	?
Komárom-Esztergom	?	?	?	?
Nógrád	4	2	10	16
Pest	2	2	3	7
Somogy	11	3	3	17
Szabolcs-Szatmár	?	?	?	?
Tolna	?	?	?	?
Vas	6	?	8	14
Zala	6	?	9	15
Budapest	29	9	?	38
Összesen	80	37	62	184

A forrásokban szereplők megoszlása „árulásuk”, „hűségük”, ill. „sérelmük” szerint

A jelentésekben csak a magatartás típusaira vonatkozóan illusztrációként említenek neveket. Ebben, bizonyos fókig a megyei párt és állami vezetés állásfoglalása, a pedagógusokkal kapcsolatos szemlélete, taktikája is tetten érhető.

# „Végülis szerelmem a matematikatanítás...”

Születésnap beszélgetés Dr. Blandl Mátyással matematikáról, az állandó megújulásról, sikeres tanítványokról

■ *Beszélgetőtársammal igencsak emlékezetesen indult az ismeretségem, ugyanis 40 évvel ezelőtt 5 db elégtelen osztályzattal kezdtem a gimnázium első osztályát az általa oktatott tárgyból. Idővel ugyan javultak a jegyeim, de a matematika bizonyos részeivel később sem kötöttem szoros barátságot. A tanár úr viszont már középiskolás korában korrepetálta a kollégiumban diáktársait, így egyértelmű volt, hogy milyen pályát választ. Végül közel fél évszázadnyi tanítás után nem egészen önként fejezte be az oktatói munkát. DR. BLANDL MÁTYÁS, a III. Béla Gimnázium 2010-ben Baja Város Oktatásáért díjjal kitüntetett, nyugalmazott matematika-fizika szakos tanára, aki hosszú évekig igazgatóhelyettesként is tevékenykedett, nemrég ünnepelte 75. születésnapját.*

## Zalavári László

■- A Baranya megyei Bezedeken születtem 1945. február 24-én. Az egész család lányt várt, meg is egyeztek az Anna névben. Amikor kiderült, hogy mégis fiú lettem, nagy vita támadt a névadás kapcsán. Végül bölcs nagyapám zárta le a veszekedést azzal, hogy nézzük meg a naptárt, ami kézenfekvőnek is tűnt, hiszen otthoni születés volt, mint ahogy akkoriban mindig. Aznap, február 24-én Mátyás névnap volt, így lett ez a nevem. Akkor nem is gondoltak arra, hogy két ünneplésem így egybeesik, bár éppen ezt érvként is használhatták a vita során – nem tudhatjuk. Négyévente így is külön ünnepelek, ugyanis Mátyás olyankor 25-én van, mert 24-e szökőnap a naptárban.

A szüleim kisbirtokon gazdálkodtak, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Az általános iskolát több helyen végeztem: Kisnyáradon kezdtem, ahová családomat 1948-ban német származásunk miatt kitelepítették úgy, hogy mindenünket ott kellett hagynunk, ingót-ingatlant, jószágokat. Öt év elteltével feloldották a kitelepítést, de csak úgy mehettünk el onnan, ha teljes vagyónkat hátrahagyva a községre íratjuk. Ezek után szüleim visszatértek Bezedek környékre, Lippóra, itt folytattam, végül Bezedeken, a körzeti iskolában zártam a 8 osztályt. Tanárain javaslatára középiskolában folytattam tanulmányaimat, a mohácsi Kisfaludy Károly Gimnáziumban. Az ottani kollégiumban kezdődött tulajdonképpen tanári pályafutásom, mert mindenkinek segítettem matematikából, fizikából; ha elakadt, megcsináltam a házi feladatokat is. Amikor osztályfőnökünk, Csáky Ferenc – aki egyébként matematikát, fizikát és ábrázoló geometriát tanított – megtudta ezt, beosztotta hozzám a gyengébb társaimat, tanulópárokat képezett, ami akkoriban nagy divat volt. Sikereim voltak: néhány foglalkozás után észre lehetett venni az órán, hogy a gyerek érti, nem unatkozik, valamint

képes volt önállóan elkészíteni a házi feladatot. Osztályfőnökünk mondta is, hogy jó tanár lennék, de nem foglalkoztam ezzel, mert a gépészmérnöki végzettség volt a célom, ezért a gimnáziumban eleve az 5+1-es politechnikai képzésben a gépszerelést választottam. Hetente egyszer, péntekenként szakmai gyakorlatra mentünk, voltam a vasgyárban az esztergályosoknál, gépszerelőknél az ÉPFU-nál. Harmadévben abból állt a gyakorlatom, hogy az egyetemre készülő művezetőt tanítottam, aki nagyon gyenge volt matematikából. Reggel 8-kor beültem az irodájába, ott volt a bekészített kávé, és délig oktattam, majd hazamentem. Ezek után eredményesen felvételizett. Végül is Csáky Ferenc tanácsára a József Attila Tudományegyetem matematika-fizika tanári szakára jelentkeztem. Közben úgy terveztem, ha nem sikerül bejutni, akkor a gyengébb rajzkészségemet egy év alatt felzárkóztatom, mert a gépészeknél a műszaki rajz igen komoly súllyal esik latba. Egyből felvettek azonban az egyetemre, és menet közben egyre jobban megszerettem a matematikát, így „beletörődtem” a vál-

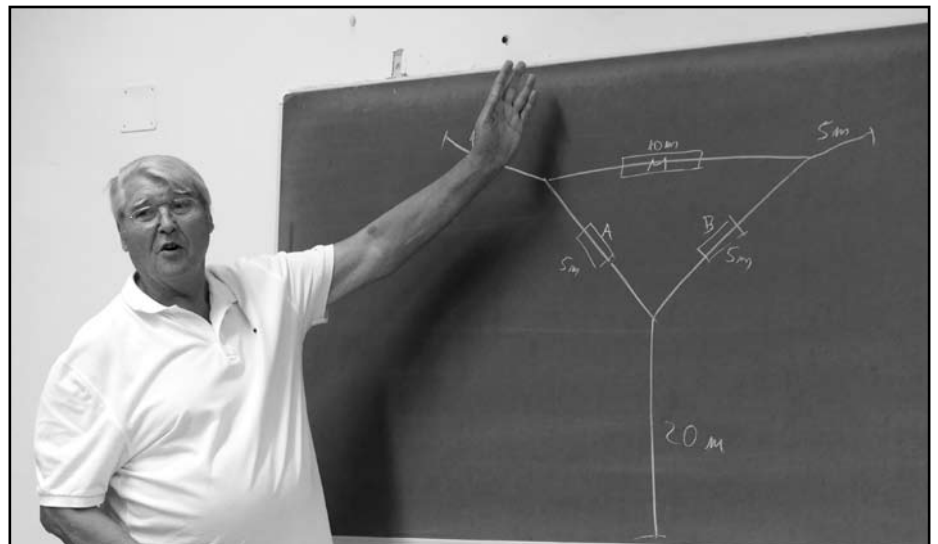
toztatásba.

- A pécsi egyetem nem lett volna közelebb Szegednél?

- Egy gimnáziumi iskolatársam már a JATE-ra járt, és ő mondta, hogy az ottani képzés lenne a legjobb a számomra. Így öt évig oda jártam, és élveztem is. Kollégistaként havonta egyszer, a vizsgaidőszakban még ritkábban mentem haza, és közben ott is folytattam a korrepetálást, elsősorban saját megélhetésem segítésére, mert otthonról nemigen kaphattam pénzt. Igényeim pedig nekem is voltak, én is akartam venni hegyes orrú meg vastag talpú cipőt, és mindent, ami akkor divatos volt. Vagonkírákással is próbáltam pénzt keresni.

- A diploma megszerzése után hogy jött képbe a III. Béla Gimnázium?

- Ötödévben volt mindkét tárgyból gyakorlótanítás. A Béla vezetése akkoriban matematika tagozat bevezetésén gondolkodott, amelyhez jó tanárt szerettek volna, ezért egyikük elment Szegedre körülnézni. A tanulmányi osztályon kezdte, ahol érdeklődött, hogy Bács-Kiskun vagy Baranya megyei hallgatójuk van-e. A névsort megkapván megkereste az évfolyamfelelőst, meg a szakvezető tanárokat, akik engem javasoltak. Az akkori igazgató, dr. Lantos Istvánné (Kata néni) ígért házat, lakást, mindent, de mire 1968-ban végeztem, már dr. Schwalm Pál irányította a gimnáziumot, és semmit nem adott. Péccsett, az akkori Komarovban is lett volna helyem, de az szakközépiskola volt, ez meg gimnázium, és a szakmai kihívás már akkor is egy kicsit



A matematikatanítás szerelmese

életet, és reménykedtem benne, hogy itt jobban ki tudok teljesedni – ami aztán így is történt. Szempont volt az is, hogy a szüleim Mohács mellett éltek, a feleségem családja (mert akkor már nős voltam) Szegeden, így ez nagyjából „félúton” van.

- *Hogyan kezdődött Baján a pályafutásod?*

- Egyből bedobtak a mélyvízbe, megkaptam egy második osztályt, ugyanis első osztályfőnökük, *Oláh Tibor* orosz-angol szakos volt. 1968-ban indult ilyen nyelvi tagozatos osztály, és ő kiharcolta a vezetőségnél, hogy ezt kaphassa a sajátja helyett. Amikor átvettem az osztályt, tanulmányi szempontból az iskolai rangsor végén álltak, mire érettségiztek, már az első három között voltak. (Igaz, úgy kezdtem, hogy öt diáktól elbúcsúztam.) *Szabó Kálmán* volt a magyar nyelv és irodalom, valamint történelem szakos tanár, én meg a matematika-fizikás, és ha ebből az öt tárgyból valaki egyest kapott, már nem mehetett javítóvizsgára. Akik megmaradtak, a folytatásban kettest sem nagyon kaptak. A következő évben matematika-fizika tagozatos osztályt kaptam – nagy örömmre.

- *Mikor lettél igazgatóhelyettes?*

- Átmeneti időszak volt 1972-73-ban, Schwalm Pál igazgató előbb tartós táppénzre ment, majd elküldték. Ideiglenesen helyettese, *Bogárdi-Mészöly Gyula* irányította az iskolát, de azt mondta, hogy nem bírja egyedül, ezért megbízott engem helyettesként segítőjének. Két dologgal nyert meg: egyfelől azzal érvelt, hogy szerinte jól kiegészítjük majd egymást, mert ő olykor hirtelen haragú, a kelleténél hangosabb, míg én nyugodtabb, meggondoltabb, következetes és kreatív vagyok, akit szakmailag is elismernek a diákok, szülők és kollégák is. Ez nekem nagyon jólesett. Másfelől megígérte, hogy az iskolavezetési munka mellett továbbra is taníthatom az eddigi osztályokat, ami számomra a legfontosabb volt. Viszont a délutáni órákban és pl. az érettségik idején maximálisan számít rám. Ez a következő évben is így volt. Miután 1975-ben *Bálint Lászlót* kinevezték igazgatónak, közölte, hogy a folyamatosság kedvéért jó lenne, ha az eddigi vezetésből egyikünk maradna, és inkább engem választana. Azzal vállaltam, hogy 1-2-évig csinálom, amíg belerázódik, és annyit tanítok mellette, amennyit szeretnék – végül még 15 év lett belőle.

Igazgatóhelyettesként már úgy szervezhettem a munkát, ahogy nekem is jó. Miután 1983-ban végeztek az első fakultációs osztályok, létrehozhattam olyan csoportokat, amelyek minden tanár álmát jelentik. A papír tetejére feliratkozhattak azon tanárok, akik a fakultációt vállalták, alájuk meg a gyerekek,

akik hozzájuk szeretnének menni. Ez ideális helyzet, hiszen a pedagógus azt tanít, amit akar, a diák meg annál a tanárnál tanulhat, akit szeret, akinek szót fogad. (Ez nem sokáig ment így.) Ekkor a négy harmadik osztályból összesen 15 fő jelentkezett hozzám a matematika B fakultációs csoportba. Az elején közöltem, hogy nálam mindenki ötöst kap, de lesz, aki csak „kegyelemötöst”. Annyira hatásos volt ez a mondat, hogy mindannyian nagyon igyekeztek. Például a 10 éves érettségi találkozón megkérdezte az egyik gyerek: „*Tanár úr, ugye én nem kegyelemötöst kaptam?*” Velük ki lehetett próbálni újdonságokat, így kialakítottam egy számítógépes termet, kezdetleges magyar HT gépekkel. Úgy gondoltuk, hogy BASIC-programozást kell tanítani. Egyik órán pl. írtunk egy ötsoros programot, amely kinyomtatva egy adott sorozat elemeit egymás alá, és jól lehetett látni a sorozat monotonitását, hogy mihez tart, mi a határérték, milyen pontossággal akarjuk azt stb. Többek között ez lett a doktorim témája is. Szerettem volna írógéppel írt változat helyett számítógépen kinyomtatva beadni a disszertációt, de ezt csak 3 heti gondolkodás után engedélyezték. Más területen is megtaláltam a helyemet. Akkoriban általában élen jártunk az országos kezdeményezések befogadásában-alkalmazásában.

- *A tanórákon túl is foglalkoztál – nemcsak középiskolás – diákokkal.*

- A szegedi egyetemmel, egykori társaimmal is jó kapcsolatot ápolunk, a tanáraink is részt vettek a felvételi bizottságok munkájában, tőlük jöttek tanárok nyílt szakköröket tartani. Az nagyon jó volt kedvcsinálóknak, ha egy végzős gyerek egy professor szájából hallott matematikai vagy fizikai dolgokat, kísérleteket, megismerte az egyetemi stílust, hogy kell ott előadni. Tartottam egyetemi felvételi vizsgára felkészítő tanfolyamokat iskolai és városi szinten is. Később szerveztem középiskolai előkészítő tanfolyamokat azoknak is, akik a Bélába, vagy más középfokú oktatási intézménybe készültek. Kiadtam nekik feladatlapokat, megoldották, beküldték őket, én kijavítottam, majd közösen rendszeresen is megoldottuk. Ez azért is jó volt, mert a környékbeli általános iskolai matektanárok szemléletét is lehetett kicsit irányítani. Észrevehető volt a hatás, mert néhány év múlva úgy jöttek már a tanulók, hogy tudták pl. a diszkussziós problémák megoldását.

A szakszervezetnek akadt nyári tanfolyamra pénze, és akkoriban divat volt a szakmaszerzés vonalát erősíteni, ezért a szakmunkásképzőbe készülő tanulókat két héten keresztül „kiképeztük” alapvető dolgokra. Így pl. az akkori járási magyar szakfelügyelő, *Mayer Antal* mindenkitől kikérdezte a Himnuszt és

a Szózatot, anélkül „nem élhettek”, és az alapvető helyesírási szabályokat is megtanította. A matematika szakfelügyelőt és *Szegő Lászlónét* is beszerveztem. Utóbb találkoztam olyan tanulóval, aki azt mondta, hogy két hét alatt mindent megtanult, gond nélkül elvégezte az iskolát, és többé ki sem nyitotta a tankönyveket. Ha már ez ilyen jól ment, átérhettünk a tehetséggondozásra, és 4-5 éven keresztül tarthattam táborokat, a délutáni szabadidős programokat pedig *Béres Béla* szervezte nagyszerűen. Idővel elértem, hogy a megyei tanulmányi verseny első öt helyezettje jöhessen ide. Ez arra volt jó, hogy a megyében a legjobb általános iskolás diákok egymással barátkoztak, háziversenyen mérték felkészültségüket, így már nem ismeretlenül ültek le, olykor még szurkoltak is egymásnak a megyei verseny döntőjében.

- *Milyen volt „túlkorosokat”, a nappali tagozatból kimaradókat tanítani?*

- Igazgatóhelyettesi munkám mellett a levelező tagozat vezetését is átvettem, tanítottam is a dolgozók iskolájában. Korábban az esti tagozaton heti három matekóra volt, itt már csak egy. Ide olyanok jártak, akiknek egy része különböző okokból nem tudott középiskolában tovább tanulni a 8. osztály után. Közöttük három olyan is akadt, aki továbbment főiskolára is, egyikük nappali tagozatra, s végül kiváló matematika-fizika tanár lett belőle. Közgazdaságin is lett továbbtanuló. Mások viszont gyengék voltak, ezért nem vették fel őket a középfokú oktatásba. Később viszont szükségük volt az érettségire, mert munkahelyükön előrelépési lehetőséget adott, akár vezető beosztásba is kerülhettek. Ebből akadtak vicces helyzetek. *Borika* lányom még óvodás volt, nekem kellett elhoznom, mert az édesanyja dolgozott, így amíg tanítottam, ő ott rajzolgatott. Fizikaórán a mértékegységekről volt szó, magyaráztam, hogy az SI-rendszerben a súly (erő) esetében mi mennyi. Kérdeztem a tanulót, hogy 1 newton súlyú kenyéret meg tud-e enni egyszerre? Ez 1 kg kenyér tizedrésze – ennyit talán meg tud. A kislányom, úgy látszik, megjegyezte ezt. Később a vizsgán ugyanezt kérdeztem egy másik diáktól. Az illető talán hiányzott azon az órán, mindenesetre nem tudta a választ, de ismét ott volt *Borika*, aki a csendre felfigyelt, és felkiáltott: „*En igen, mert az anyyi, mint ha egy kenyéret tíz részre vágunk, és abból egyet megeszünk!*”, majd rajzolt tovább. Az illető annyira megszegyenítve érezte magát, hogy jó néhány évvel később megállított az utcán, és tiszta vörös fejfel kérdezte, hogy emlékszem-e rá, mennyire megszegyenítettem azzal, hogy egy 4 éves gyerek okosabb, mint ő. Másik alkalommal szintén mértékegységeknél felelt egy lány, aki nem tudta a váltószá-

mokat a terület-mértékegységeknél. (Másnál sem.) Mentőkérdésként megkérdeztem: mi az idő mértékegysége? Az utolsó kérdés pedig: Hány perc egy óra? Némi gondolkodás után rávágta, hogy kb. negyven, erre beírtam az egyest. A záróvacsorán odajött a lány, közölte, megnézte az órarendet, és aszerint egy óra a levelező tagozaton valóban negyven perc! Ő a tanórára gondolt. Lelkiismeret-furdalásom lehetett volna az elégtelen miatt, de egyáltalán semmit sem tudott a tételéből.

- Mikor és miért hagytad abba a fizika tanítását?

- Amikor idekerültem, fele-fele arányban tanítottam a két tárgyat, és akkor még kísérleti fizika volt, amit élveztem én is és a gyerekek is. A Newton-féle tehetetlenségi törvényt úgy mutattam be, hogy mondtam az egyik gyerekeknek, hozzon vízvezeték-szerelésből megmaradt 1,5 méteres ólomcsövet, a másik egy seprűnyelet, a harmadik meg akkor használt gyenge barna ragasztószalagot, én meg előszedtem a Kossuth cigarettámat. Ekkor a két ragasztószalagból képzett hurokkal a két cigire akasztottuk a rudat, majd az osztály legerősebb tanulója hatalmasat ütött a seprűnyélre – az erős rúd el tört, mert tehetetlensége miatt nem vette fel a sebességet, én meg végre rágyújthattam óra alatt, hogy bizonyítsam, a cigaretta is ép maradt... Később voltak jó fénytani kísérletek is. Sajnos ez nem sokáig tartott, mert megjelentek az elméleti fizikusok által írt elméleti fizika tankönyvek, s akkoriban úgy tűnt, hogy ez használhatatlan sorozat lesz, ami később be is bizonyosodott. Így aztán elment a kedvem a fizikától, közben meg ráálltam a matematika tagozatra, és utána már csak ezt tanítottam.

- Nemcsak a diákok, hanem Te is okosodtál közben.

- Folyamatosan képeztem magamat. A második osztályom matematika-fizika tagozatos volt, észrevettem, hogy egyfelől versenyre is jobban-igényesebben fel kellett készíteni őket, komolyabb példák, erősebb szintű feladatokból, amihez utána kellett nézni dolgoknak. Ezért eljártam Bolyai vándorgyűlésekre, ahol meghallgathattam, hogy mások, pesti tanárok, pl. a Fazekas Mihály Gimnáziumból hogyan csinálják, olykor egy szobában aludtam egy egyetemi tanárral, így közel egy héten keresztül okosodtam a beszélgetésekből is. Beiratkoztam a számítástechnikai főiskolára és elvégeztem, ami a '70-es években nagy dolog volt még. (Egészen más volt az informatika, mint manapság.) Nyári táborokban tartottam utána tanfolyamokat, tanárok ilyen irányú továbbképzését is vezettem. A JATE szervezésében posztgraduális továbbképzésen is részt vettem, melynek

eredményeként felbízattak egy doktori disszertáció megírására, *Pintér Lajos* vezetésével. Azt mondták, azt írjam meg, amivel foglalkozom, mert látták a felvételen a tanítványaimon, hogy olyan dolgokat írtak le, a szóbelin is úgy teljesítettek, ami ritka volt. Végül is dolgozatom címe *A számítástechnika és a számítógépek felhasználása a középiskolai analízis oktatásában* lett.

- Német kapcsolat létrejöttében is közreműködtél.

- 1989-ben lehetőség adódott egy német cserekapcsolat kialakítására. Igazgatóhelyettesként azonnal lecsaptam erre. Egy Hannover közelében lévő, BadNeudorfban működő gimnáziummal létre is jött a kapcsolat. Sajnos akkoriban hiány volt német-tanárokból az iskolában, *Knipf Rózsa* (a fiatalabbak talán inkább már *Zöller Rózsa* néven emlékeznek a tragikusán korán elhunyt tanámőre – a szerk.) volt az egyetlen főállású, ő pedig már vitt egy másik kapcsolatot, a többiek óraadók voltak. Ezért vállaltam el a kísérőtanár szerepét. Őt alkalommal vezettem a 15+15 főből álló csapatot. Erről tudnék sztorizni, pl. matektanár ad interjút német nyelven, tolmácsol, fordít élőben, szervezi a programokat, a közel egy hónapos német környezet azért komoly nyelvi gyakorlat volt ám!

- Nem egészen önszántából hagytad abba a tanítást 2013-ban.

- Akkor már ötödik éve foglalkoztam egy tagozatnak indult, később emelt szintű érettségire készülő osztállyal, ideális volt az együttműködésünk, mindenkit szerettem, időnként akadt csak egy-egy négyes, de túlnyomó többségben ötöst adtam. Ők játszva megcsinálták az előző évek emelt szintű feladatait, a megyei versenyeken általában előkelő helyeken végeztek. Magatartásukkal soha semmi gondom nem volt. Akkor már 8 éve nyugdíjasként tanítottam, fokozatosan csökkenő óraszám, mígnem 2013-ban kaptam a KLIK-től egy felszólító levelet, miszerint ha közalkalmazott vagy óraadó maradok, akkor szüneteltetik a nyugdíj folyósítását. Így az utolsó évben már más foglalkozott az osztállyal. Ez nem esett jól.

Két-három évvel ezelőtt egyszer még visszahívtak, egy veszélyeztetett terhesség miatt otthon maradt ifjú hölgyet kellett matematikából helyettesíteni, többek között végzős osztályban. Egy részük ráadásul emelt szintű érettségire készült. Ilyen komoly munkát nem szívesen vállaltam el senki, így vetődött fel a nevem. Elvállaltam a felkérést, mert megtiszteltetésnek vettem, hiszen a felkészültségemre és tapasztalataimra, korábbi sikeres



Dr. Blandl Máttyás kitüntetésre várva

munkámra hivatkoztak. Jobban esett volna ez 2013-ban.

- Nemcsak a tananyag változott sokat a közel fél évszázad alatt..

- Kicsit másként kell a gyerekekhez állni, mint a '70-es évek elején. Akkor, ha azt mondtam, hogy holnap dolgozat, legfeljebb annak örültek, hogy legalább azt megtudták, milyen témából írnak, de hogy nem lesz, az fel sem vetődött. Ma már egy témazárót egy héttel előbb be kell jelenteni, és kettőnél többet egy nap nem lehet írni. Ha kellően rutinos a tanár, akkor megoldja. Jártam úgy, még a 2010-es évek elején, hogy elkerülte figyelmemet: nem január végén van a félévzárás, hanem a hó közepén, egy pénteki napon, de már szerdán kell lezárni a jegyet, a csütörtöki értekezlet előtt. A fentiek alapján két héttel korábban jelezni kellett volna a témazárót, de csak előző hét vége felé szóltam erről. Tiltkoztak ugyan, de közöltem, hogy azért lediktálom, milyen témák lesznek, és megadtam öt feladatpust, hogy majd a második félévet ezzel kezdjük. Szóltak, hogy az utolsó, a paraméteres egyenletek szöveges formában, ilyenekkel nem is foglalkoztunk. Mondtam, hogy ha két nap múlva íránk, ez nem lenne benne, ki akarja ezt? Egyhangúan megszavazták, és végül megírták még félévzárás előtt. Kérdés, hogy mennyire kreatívak a mai tanárok abban, hogy túljárjanak a gyerekek eszén. Használni kell az internetet is, sokszor adtam fel úgy házi feladatot, hogy csak azt adtam meg, honnan „nézzék le”. Messze jutottunk onnan, amikor még kézzel kellett leírni a feladatokat! Jelenleg a fénymásolás, a telefon és az internet okos használata könnyíti meg a tanárok és tanulók munkáját. Az okos tanár a mai technológiát felhasználja, és halad a

korral. A jó az, akire a diák odafigyel, mert úgy gondolja, hogy érdemes.

- *Van ismereted, hogy hány tanítványod választott matematikához köthető pályát?*

- A legelső dolog, amint meglepődtem, még 1974-ben történt, amikor *Berger Ferenc* nevű tanítványom vegyésznek készült, ahova matematika-fizika-kémia volt a felvételi tárgy, és ő olyan alaposan készült, hogy mindháromból indult, és mindből be is került az országos középiskolai tanulmányi versenyen (OKTV) a legjobb tíz közé. Felhívott a minisztériumi főosztályvezető, hogy csak két tárgyból mehetett volna, és ez olyan helyzet, mint amikor csatában a kis hadnagyocská parancs nélkül oldaltámadást indít és nyer. Ha nem sikerül, akkor fejét veszik, így viszont kitüntetik. Igazgatóhelyettesként ezért elmarasztalhattak volna, hiszen engedtem az indulást, így viszont kitüntettek érte. Egyébként *Berger Ferenc* a diploma megszerzése után bent is maradt az egyetemen. Akkor rájöttem arra, ha valaki rendesen készül választott pályájára, az eredményt is ér el. A matematika tagozaton sok ilyen volt, ezért számosan mentek matematikusnak, tanárnak, közgazdásznak, informatikusnak. Minden 15 fős csoportból 10 - 12 mindig akadt, aki egyenesen matematikára ment tovább, de a többi is a tárgyhoz kapcsolódó pályát választott.

*Lógó János* annyira készült a versenyre, hogy a korábbi évek könyvben kiadott versenyfeladatait nyáron mind megoldotta. A döntőben arra törekedett, hogy mindhárom feladatot kiválóan kidolgozza, hogy ne lehessen belekötöni. Az egyiknél két megoldást is tudott volna, de inkább a tökéletes, pontvesztés nélküli leírásra törekedett. Emiatt a maximális pontszám elérése ellenére is csak 13. lett, mivel több, a *Fazekas Gimnázium*ba járó diák két megoldást is leírt. Ő később a *Műegyetem* professzora lett, tankönyveket írt.

- *Mihez kezdtem immár bőséges ráérő időben?*

- Feltaláltam magam, többet tudtam a családommal lenni. Akkor még csak egy unokám volt, most már ketten vannak; öröm velük az élet, sok mindent kapunk egymástól. Van egy gyümölcsösöm, annak gondozása, metszése, permetezése, tisztán tartása leköti az energiáimat. Kezdetben árultam a gyümölcsöket, de ma már csak a piacon lehet, amihez mindenféle engedélyek szükségesek, ráadásul nem vagyok egy árus típus, így amit nem tudunk elfogyasztani, elajándékozunk vagy feldolgozzuk (befőtt, lekvár, cefre, aszalt gyümölcs mindig készül). Saját borom és pálinkám is van.

Teljesen az iskolától sem szakadtam el, tantestületi kirándulásokon, színházlátogatá-

sokon, összejöveteleken, vacsorákon, ballagásokon részt veszek, jókat beszélgetünk az ugyancsak meghívott nyugdíjas társakkal, mostani kollégákkal is.

- *Említetted, hogy immár két unokával büszkélkedhetsz. A családról még mit lehet tudni?*

- Feleséggel, *Veszeka Julian-*

*nával* 1968 januárjában házasodtunk össze, ő az egyetem szomszédságában lévő bolt vezetőjeként dolgozott, gyakran elmentünk előtte, így kezdődött az ismeretségünk. Az egyetem után együtt költöztünk Bajára, a nejem nyugdíjba vonulása előtt utoljára az Újvárosi Általános Iskola gazdasági részlegénél dolgozott. (Korábban az MNB alkalmazottja volt.) Két lányunk született, *Erika* és *Bori*. *Erika* már óvodás korában is járt külön énekekre, szerette a zenét is, így kézenfekvő volt az Ének-Zenei Általános Iskola választása. *Borika*, a kisebbik automatikusan követte, pedig őt ez nem érdekelte. Három év után ez a napnál is világosabb lett mindenki számára, így az ÉZI igazgatója, *Vancsuráné* javaslatára elvittem a Központiba. Az általános iskola után természetesen mindketten a Bélában érettségiztek. Egyikük sem érdeklődött különösebben a matematika iránt, azért mégis értékes embernek tartottam őket, ahogy a többi, nem reál tárgy iránt érdeklődött is.

*Erika* üzletasszony lett, különböző üzletei voltak: virágbolt, ajándékbolt, telefonboltok, turkálók. Jelenleg két olasz nőruha-üzlete van, *Moda Milano* néven: egy *Mohácson*, egy *Baján*. Ehhez komoly bevásárlások kellene, ilyenkor mi, nagyszülők gondoskodunk *Regináról*, aki mindig hangoztatja, hogy nagyon szereti ugyan édesanyját és édesapját (érthető, hiszen minden igényét kielégítik), de azért nálunk is szívesen van. *Borika* Pécssett magyar-művészettudomány szakon tanult az egyetemen, amiben van egy kis filozófiatörténet is, amit egy pesti professzor tartott, aki elcsábította a fővárosba, így az ELTE filozófia szakát is elvégezte. Mindig megkérdezte: „*Apu, ugye tartod magad ahhoz, hogy amíg tanulok, állod az anyagiakat?*” Természetesen álltam, ráadásul még jött a doktorija, azt is fizettem. Ma filozófiai tartalmú könyveket fordít németből, cikkeket ír, tudományos konferenciákat szervez, egy alapítványi főiskolán tanít Budapesten.



Egy 35 éves érettségi találkozó résztvevőivel néhány évvel ezelőtt

Aránylag későn találta meg az igazit egy másik filozófus személyében, aki ugyanott doktorált, ahol ő, és egy másik főiskolán oktat. *Borinak* 44 évesen lett saját gyereke, *Júlia Róza*, de férje is hozott magával hármat, akik nagy egyetértésben minden második héten 4 napig náluk vannak. Karácsonykor hosszabb ideig együtt volt itt az egész család, nagyon szépen játszott a két unokám. A nagyobbik megjegyezte: „*Anyu, nekem miért nincs testvérem? Olyan jó, ha van egy kisebb. Nekik milyen jó, van kicsi, közepes, meg nagy is!*”

- *Munkásságodat az idők folyamán több helyen, így Baján is elismerték.*

- Az első, egy miniszteri dicséret nagyon korán érkezett, fiatal tanár voltam még 1975-ben. Nagyon örültem, mert úgy gondoltam, hogy az ott tanító *Hegedüs József*hez, *Szabó Kálmán*hoz, *Harsányi Lajos*hoz, *Mezeinéhez* és a többi nagy tanárhoz képest kismiska vagyok. Később *Kiváló Munkáért* kitüntető jelvényt 1982-ben, a versenyek után felkészítő tanárként oklevelet kaptam, kezdtem ezeket megszokni. A *Felnőttoktatásban Végzett Kiváló Munkáért* elismerésben részesültem 1988-ban. Jubileumi, 30 éves eredményes pedagógus munkáért *Bélás Emlékplakettet* kaptam 1998-ban, amelyet a közösség szavazott meg, ez nagyon jólesett. *Pedagógus Szolgálati Emlékéremet* 2005-ban vehettem át. Jó dolgok voltak ezek, de igazából az önkormányzattól 2010-ben kapott *Baja Város Oktatásáért* díjat is igen értékesnek tartottam, hiszen azok szavazták meg, akiket vagy gyerekeket tanítottam, akik hallottak rólam, esetleg belenéztek a statisztikákba, ami azt jelentette, hogy jó helyén tartanak. Legutóbb 2018-ban *Egyetemi Díszoklevelet*, *Aranyoklevelet* kaptam a diploma-szerzés 50. évfordulója alkalmából annak elismeréséül, hogy hivatásomat közmegebecsülésre méltón teljesítettem. ■

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumából 6.

## Baja, katonaváros a Rákosi-korszakban

**Mayer János**

■ Amint azt több egykorú dokumentum is igazolja, az 1950-es években Baja földrajzi helyzete és a feszült magyar-jugoszláv viszony miatt afféle „katonavárossá” változott, amelyben egyidejűleg több magyar és szovjet alakulat is állomásozott. A laktanyákban zajló életről és azok felépítéséről persze jobbára csak azoknak lehetett tudomása, akik ott szolgáltak, ám őket is titoktartási kötelezettség terhelte. A katonai objektumokról, fegyveres alakulatok összetételéről, tevékenységéről szóló hírek a hidegháborús időszakban rendkívül értékes információknak számítottak az „imperialista” táborban, így a nyugatra érkezett emigránsoktól igyekeztek erre vonatkozó adatokat gyűjteni a velük készült interjúk során. A szabad világba „disszidált” civilek többsége természetesen kevés érdemi információval rendelkezhetett a szigorúan őrzött, a külvilágtól elválasztott létesítményekről, így joggal értékelték nagyra, ha valaki bennfentes tudással rendelkezett a néphadsereg viszonyairól. Az alábbiakban két olyan dokumentumot közlünk a Szabad Európa Rádióknak az europeana.eu oldalon megőrzött gyűjteményéből, amely a katonaváros laktanyáinak belső viszonyait is szemlélteti.

### A bajai Türr István laktanya a látogató szemével

Az első szövegben az egyik bajai kaszárnyáról egy olyan, 1953 decemberében nyugatra szökött magyar emigráns mesél, aki villanyszerelőként több javítási, szerelési munkában vett részt az objektum területén, így volt alkalma alaposan megfigyelni azt. A felvétel idején 24 éves bajai fiatalember az ausztriai Wels menekülttáborában idézte fel a laktanyában tapasztaltakat, amit máshonnan szerzett információkkal egészített ki. A teljes dokumentum – amelynek helyesírási és nagyobb nyelvhelyességi hibáit ezúttal is javítottuk – elérhető itt: [https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891\\_osa\\_4a169d4d\\_d268\\_49f8\\_a1ab\\_a42174eb306a.html?q=Baja%20Hungary#dclid=1581150017240&p=8](https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_4a169d4d_d268_49f8_a1ab_a42174eb306a.html?q=Baja%20Hungary#dclid=1581150017240&p=8)

„A bajai Türr István laktanya a városon kívül, attól kissé északra, a Bátaszék felé vezető dunai híd közelében fekszik. Ez a laktanyakomplexum két részből áll: a tulajdonképpeni Türr István laktanyából, ahol egy utász zászlóalj van elhelyezve, valamint a mögötte elterülő légvédelmi laktanyából. A következőkben a tulajdonképpeni Türr István laktanyát írjuk le, melynek hivatalos elnevezése ez idő szerint nem ismeretes, valószínűleg a benne lakó ala-

kulat táborig postaszáma után Pf. 1672. Mind katonai, mind polgári egyének ma is csak Türr István laktanyaként emlegetik.

A laktanya főbejárata a Gránátos utca felől van. Itt van a járművek, a gyalogos személyek, valamint a ki- és bevonuló egységek bejárata. A főbejárat mellett van az őrszoba és a fogdaépület. Itt tartózkodik az állandó laktanyaőrőség: egy rajparancsnok, valamint egy fegyveres őr (puskával). Az őrségből állandóan öt ember van szolgálatban, az A, B, C, D és E pontokon. Ezek közül az A (a kapuőrőség) és a D (a lövészőrőség) rögzített pontokon tartózkodik, míg a többi járőrszerűen állandó mozgásban van saját vonatkozási pontja és a csatlakozó őr vonatkozási pontja között. Az őrség parancsnoka és annak helyettese állandóan a kapunál tartózkodnak. Az őrség 24 óráig van szolgálatban, ebből négy óra őrszolgálat, 4 óra pihenő, illetve készülség az őrszobán, amely idő alatt aludni is lehet – készülségi formában.

A laktanyába való belépésnél az idegent az „A” őr igazoltatja. Ha arcképes belépője vagy honvédségi igazolványa megfelelő, beengedi. Más személyt, polgári vagy honvédségi egyént, hadnagyig bezárólag az őrparancsnok kíséri oda, ahova menni akar. Ha a parancsnok véletlenül éppen útban van már egy látogatóval, vámi kell, amíg visszajön. Az őrparancsnok rendszeren nem várja meg a látogatás végét, hanem a meglátogatott személy kíséri vissza a kapuhoz a látogatót, illetve kísérteti vissza a küldöncével, ha olyan rangú, hogy küldönce van. Az őrszobán van még a laktanya telefonközpontja is, melyet az őrség parancsnoka kezel. A laktanya csak itt Pf 16-72-vel jelentkezik [be].

Az őrszobából befelé haladva a nagy, kétemeletes, kb. 80 x 14 m-es legénységi épülethez jutunk. Itt vannak a legénységi hálótermek, a századparancsnoki irodák, az orvosi rendelő, gyengélkedőszoba, valamint a gyalogsági fegyvertár elhelyezve. Ebben az épületben lakik a laktanya zöme, kb. 800 ember. A le-

génység nagy hálótermekben alszik, emeletes ágyakon.

A legénységi szállás mögött a parancsnoki épület kb. 60 x 8 m-es, egyemeletes épület. Itt van a zászlóalj-parancsnoki iroda, hadtápiroda, tisztai étkezdé, tisztai konyha, valamint egy pár »titkos« iroda, ahová kevesen léphetnek be.

A legénységi épülettől északra van az élelmiszerraktár, ahol a laktanya élelmiszerkészletét tárolják. Kb. 10 x 12 m [nagyságú] az épület, földszintes. Emögött egy hosszúságú, földszintes modern épület a lövegszín, ahol 11 db, második világháborús orosz 7,76 cm-es páncéltörő ágyút tárolnak. Közvetlenül ehhez az épülethez csatlakozik az ugyancsak földszintes szén- és faraktár, ahol a laktanya tüzelőkészlete fekszik. Ez az épületrész alá is van pincézve, a pincében burgonyát tartanak. Az egész komplexum kb. 60 x 10 méteres téglalapú épület. A lövegszín mellett egy kis, kb. 4 x 2 méteres téglalapú épület, a föld feletti benzinkraktár [van].

Az élelmiszerraktárral egy vonalban van a műszaki szertár, ahol a műszaki alakulat kéziszerszámai, ásvói, lapátjai, fűrészei, fűrői, theodolitjai [függőleges és vízszintes szögek precíz mérésére alkalmas műszer – M. J.], drótkészletei, robbanószerkezetei, állványai, rajzeszközei stb. állnak. Az egész műszaki felszerelés új és igen jó állapotban van. Ebben az épületben vannak a harci játékhöz szükséges terepasztalok (homokasztalok), valamint miniatűr hidak, hídkalkatrések (utáskiképzésben) is. Ugyancsak itt van – de más teremben – a tűzeralakulat híradószertára, fegyvermesteri raktára, javítóműhelye is. Végül [vannak] termek a legénység elméleti oktatására is. Az



Sipos Loránd grafikája

egész épület kb. 60 x 15 m [nagyságú], ún. nyeregteretős téglapépület.

A műszaki szertár folytatását képezi az ez idő szerint üresen álló [épület], melyhez L alakú alkatrészraktár csatlakozik. Ez a 70 x 10 + 20 x 10 méteres, földszintes téglapépület, ahol különböző hidalkatrészeket, pontonokat, hidépítési anyagokat tárolnak.

Egészen új épület a »ro-cso« (rohamcsónak-) raktár, egy kb. 40 x 12 m-es téglapépület. Motoros rohamcsónakokat, gumicsónakokat, nagy utászcsónakokat és kis egyemeres »lélekvesztőket« tárolnak [benne], itt van továbbá a fegyvermesteri (utász) szertár és a laktanya asztalosműhelye. Ezen épület mellett is van egy kb. 12 x 3 méteres föld feletti benzinraktár, egészen új, nemrég elkészült téglapépület.

Egy egész hosszú épület a laktanya autógarázsa. Kb. 100 x 10 m-es téglapépület. Befogadóképessége kb. 80 nagy teherautó, ez idő szerint kb. 40-50 (...) áll benne. Főleg Csepel dízel, orosz ZISZ és egy-két régi amerikai (háborús) dzsip. Egy pár Wippon [helyesen: Weapon – M. J.] vontató is van itt. Pontos felállítást nem tud adni, az összlétszám szerint 40-50 jármű. A garázs végén van az autójavító műhely, a Győri Szerszám- és Gépgyár modern, új esztergapadjával és egyéb modern, új gépekkel felszerelve. Precíziós fűrőgépek, nagy teljesítményű akkumulátortöltő és sok más, közelebről nem ismert gép van, melyekkel az ott dolgozó szerelő nézete szerint »komoly munkát lehet végezni«.

A laktanya tulajdonképpeni területén kívül van a transzformátorház, ahol a városi áramot transzformálják, 380/220 voltos, háromfázisú áram van a laktanyában. Az áram a bajai városi hálózatból jön.

A laktanyaudvar közepén [van] a két lőszerraktár. Mindkettő kb. 6 x 4 méteres, földbe süllyesztett téglapépület, fölötté bozót, tehát légi figyelés ellen jól [van] álcázva. A gyalogsági lőszerraktárban aknákat és nagyobb mennyiségű lakossági lőszer, a tüzérségi lőszerraktárban robbanóanyagot (hidrobbantás) és ez idő szerint ugyancsak főleg gyalogsági lőszer tárolnak. Az autógarázs mellett még egy benzinkút is van a laktanyában, ahol a motoros járművek az üzemanyagot vételezik fel.

Hadrendileg a laktanyában állomásozó csapat a kalocsai műszaki ezredparancsnoksághoz tartozik. A felszerelő és anyagellátó központ Szegeden van, a tehergépkocsik anyagai onnan jönnek és oda mennek anyagért. A forrás szerint a hadosztály- és hadtestparancsnokság Kalocsán van. Szemle alkalmával Kalocsáról jönnek ki magas rangú tiszték.

A FEO (Felszerelési és Ellátó Osztály) tisztje Szegedről jár ki a laktanyába. Főhadnagy, bordóvörös hajtókével. Ez vizsgálta az anya-

gokat, készleteket és az épületek állapotát. A laktanya épületkezelősége havonta adta be az igénylést minden anyagra, és kb. egy hét múlva jött meg, amit rendeltek. Ezek a dolgok meglehetősen jól és pontosan mentek. Az áru teherautóval jött Kelebia felől, mert a szegedi FEO Kelebia, Baja, Kalocsa, Kecel és Kiskőrös helyőrségeit látta el anyaggal ebben a turnusban. A laktanyaépület kezelője Simon József törzsőrmester, kb. 40 éves, a régi honvédségben tizedes volt. Jóindulatú ember, de szeret inni. 1949-ig orosz fogságban volt, politikailag meglehetősen indifferens, aki korlátolt politikai látókörénél fogva nem is igen érdeklődik komolyabb kérdések iránt, s meg van elégedve a világgal, ha van mit innia.

A műszaki alakulaton kívül egy motorvontatós páncéltörő tüzéralakulat is fekszik ebben a laktanyában. Kb. 200 fő, két tüzéruteg és két tüzér híradószakasz. Ez utóbbi 52 emberből áll (ezek benne vannak a már említett 200 főben). R 52-es telepés rádióval vannak felszerelve, kb. 10-20 db készülék van. Ezek hatótávolsága kb. 3 km. Pertix szárazzelemmel működnek.

Nyári táborba az ezen a laktanyában fekvő utász alakulat minden nyáron (legutóbb 1953-ban) Csongrád és Szentes közé megy, ahol csongrádi, szentesi, kalocsai és bajai alakulatok vannak egyesítve. 1953 nyarán három újonc század és egy iskolaszázad (tizedes- és tiszthelyettesképző század) volt a zászlóaljban.”

### **Személyes tapasztalatok a néphadse- regből**

A második dokumentum adatszolgáltatója egy Pesthidegkútról származó, az interjú idején 23 éves fiatalember, akinek tanult szakmája szabó volt. 1949-ben önként jelentkezett a légierőhöz, ahol másfél éven keresztül egy ejtőernyős században szolgált. Miután egy gyakorlaton megsebesült, többször is más alakulatokhoz irányították, mielőtt 1951-ben (immár tiszti rangban) Bajára helyezték volna, ahol Gara térségében a jugoszláv határ védelmének megerősítésében vett részt. 1953 áprilisában azonban átszökött Jugoszláviába, ahonnan Ausztrián keresztül Nyugat-Németországba menekült. Az értékelő szerint rendkívül intelligens és jó megfigyelő szemtanúval az interjú Münchenben készült, 1954 februárjában. (A teljes dokumentum az angol nyelvű kiértékeléssel együtt itt olvasható: [https://www.europeana.eu/portal/hu/record/2022043/10891\\_0sa\\_a0e09f69\\_6607\\_456a\\_a474\\_080618e7de6f.html?q=Baja%20Free%20Europe#dclid=1581237215628&p=1](https://www.europeana.eu/portal/hu/record/2022043/10891_0sa_a0e09f69_6607_456a_a474_080618e7de6f.html?q=Baja%20Free%20Europe#dclid=1581237215628&p=1))

„1951 végén áthelyeztek Bajára a Vaskúti úti régi és új laktanyában akkor felállításra ke-

rült 2760/B postafiókszámu, légiúton szállított lövészedrehez. Ez (...) a hasonló postafiókszámu taszári ejtőernyős ezred ikeralakulata. A taszári ezred ugyancsak 1951 végén került felállításra (...).

A bajai (...) lövészedred menekülésemkor (1953. ápr. 3.) közvetlen alakulatokból és egyelőre két zászlóaljából állott. Az ezred közvetlen alakulatai egy géppuskás századból (9 db 12,7 mm-es légvédelmi géppuskával), egy páncéltörő századból (9 db 82 mm-es aknavetővel), egy géppisztolyos roham századból, egy bazoka [helyesen bazooka, magyarul páncélököl – M. J.]-századból, egy árkász századból egy híradós századból és egy törzsszázadból állt. A zászlóalj három lövész századból, egy nehézfegyver-századból, egy árkász szakaszból és egy légvédelmi géppuskás szakaszból állnak. Szervezetileg a lövész századok három lövész és egy géppuskás szakaszból állnak. Szakaszonként három rajjal, de a jelenlegi, kb. 1200 főt kitevő ezredlétszám mellett a lövész századok kb. 100-110 főből, a nehézfegyver-századok kb. 50-80 főből állanak. Más gyalogsági alakulattal szemben a légi úton szállított lövészedrednél a Simanov-rendszerű [helyesen: Szimonov-rendszerű – M. J.], 22 mm-es nehézpuskát használják olyan módon, hogy minden szakaszban egy raj golyószóró helyett nehézpuskával van felszerelve.

A légi úton szállított gyalogezredek tulajdonképpen felszerelés és kiképzés szempontjából gyalogsági alakulatoknak számíthatók, melyeket szállító repülőgépekkel, illetőleg vitorlázó repülőgépekkel visznek az ejtőernyős egységek által elfoglalt és tartott leszálló terepre. Váll-lapjuk színe szürke alapon zöld. (...) [A légvédelmi tüzerekkel ellentétben] nem rövid szárú csizmát, hanem gumitalpú, elől végig fűzős csizmát viselnek. Szállításuk IL-12 vagy DC-3 típusú repülőgépekkel történik. Az előbbi típusú egy, utóbbi két rajt szállít. Ezen kívül az egységek szállítására használják még a Vöcsök típusú vitorlázó repülőgépeket, melyeket egy vadászgép egyesével, szállító vagy csatarepülőgép kettesével, sőt hármásával egymás után kötve vontat a levegőben. Két Vöcsök típusú repülőgépben egy raj, valamint annak két ütközetnapra való löszere és egyéb ellátási anyaga fér el. Az ezrednek vonatalakulatai nincsenek. Az utánpótlás ellátása a légierő szállító századai útján történik. (...)

[A kiképzés során] a meglévő fizikai kondíciót sok sport- és tornagyakorlattal, valamint erőltetett napi 30-35 km-es menetgyakorlattal fejlesztik. Ellátásuk viszont jó.

Az ezred parancsnoka Sági Gábor őrnagy, az ezred politikai tisztje Devecseri Tibor főhadnagy, törzsszázad-parancsnok Beluska László főhadnagy. Az első zászlóalj parancsnoka Nagy István százados, a második zászlóal-



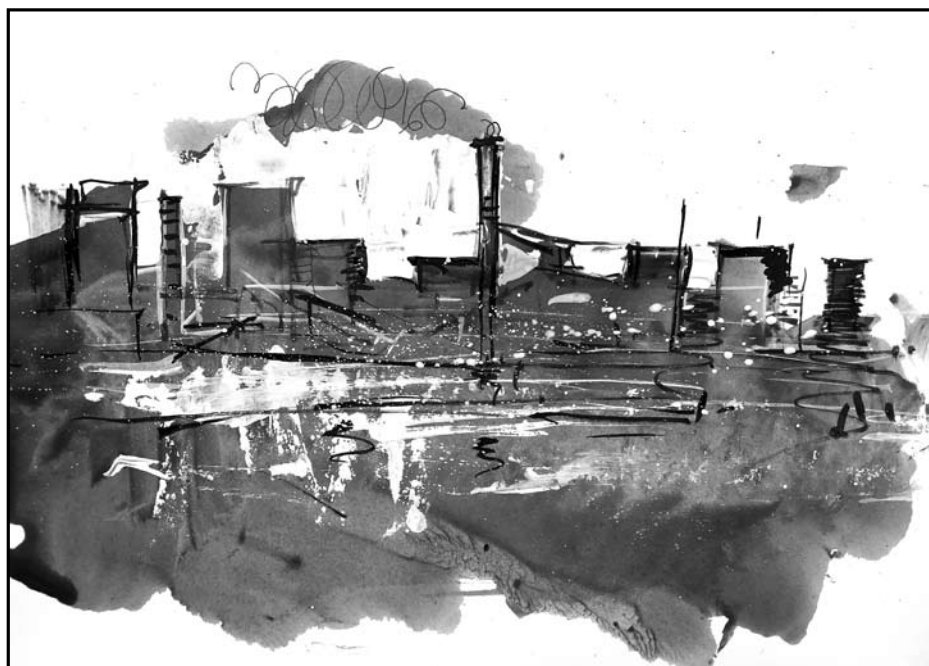
ja parancsnoka Vrabacs Péter őrnagy. Az 1. zászlóalj 1. századának parancsnoka Szappanos Imre főhadnagy, a 2. század parancsnoka Gál Béla hadnagy. Itt a politikai tiszt Szijjas László alhadnagy. Beosztott tisztok: Arató Arnold alhadnagy, Móricz Péter alhadnagy. Szolgálatvezető: Juhász Vilmos törzsőrmester.

Az ezred laktanyája a Vaskúti út 123. sz. alatt lévő régi határvadász laktanya és a közvetlenül melléje épült új laktanya. A régi laktanya egy darab egyemeletes törzs-, őrség- és fogdaépületből áll, melyben az ezred- és zászlóalj-parancsnokságok, az őrség, a fogda, az orvosi rendelő meg a gyengélkedőszobák vannak elhelyezve. A két darab régen egy-, 1951 óta ráépítéssel kétemeletes átalakított (...) laktanyaépületben az ezred közvetlen alakulatai vannak elhelyezve. Ezek mögött van egy földszintes műhelyépület és mellette egy lövegszín. Leghátul a volt istálló garázsokká és részben lövegszínékké vannak átalakítva.

Az új laktanyarész három darab, egyenként kétemeletes épületből, egy raktárból és nyolc garázból áll. További tervek szerint még két laktanyaépületet szándékoztak felépíteni. Ezek közül az egyik alapfalai már készen voltak, ottlétemkor azonban az ötödik épületet még nem kezdték el építeni. A két új laktanyaépületben két zászlóalj van elhelyezve. A harmadik laktanyaépület legfelső emelete üres. A laktanyával szemközt egy lőszerraktár van, mely részben a föld alá épült. A lőszerraktár őrségét a légi úton szállított lövészezred adja.

Dacára az alakulat légi úton történő szállításának, az legnagyobbbrészt mégis motorizálnak tekinthető. Egyrészt, mert a nehézfegyvereket Dodge Weapon típusú gépkocsik vontatják a gyakorlóterre és onnét vissza. Az ezred gépkocsi-állománya – kivéve az ezred közvetlen alakulatainak gépkocsijait – közel sem fedezi a szükségletet, és csupán arra szolgál, hogy az ezred váltott csoportokban a 22 km távolságra lévő repülőterre és az annak környékén lévő gyakorlóterrepre gépkocsival járhasson ki.

A bajai légi úton szállított lövészezred az ejtőernyős hadosztály kötelékébe tartozik. Az ejtőernyős hadosztály parancsnoksága Tabon, az új laktanyában van elhelyezve. Elméletileg három ejtőernyős ezredből, három, légi úton szállított lövészezredből, egy, légi úton szállított, közepes aknavetőezredből és egy, légi úton szállított könnyűtűzér-ezredből áll. Ezek közül az alakulatok közül azonban csak a 2760 postafiókszámú, Taszáron állomásozó és egyelőre még csak két zászlóaljra szorító ejtőernyős ezred és annak ikeralakulata, a bajai, légi



Sipos Lóránd grafikája

úton szállított lövészezred került felállításra. A börgöndi tanzászlóaljból fejlesztett ejtőernyős ezred ikerződés [sic!] folytán az 1953 év folyamán megkettőződött, az ikerezred azonban egyelőre még csak egy zászlóaljból áll, míg a másodiknak csak a keretei vannak meg. (...)

Az ezred kiképző repülőtere Miskolctól nyugatra [a] Bátya felé vezető műút mentén fekszik, melyhez 1951 folyamán Sökkösről [sic!] nyílegyenesen utat építettek. [Miskolc nyilvánvalóan elírás/ elhallás révén került a szövegbe – nem is a környéken található, és az odáig vezető nyílegyenes út is képtelenség. Minden bizonnyal az 1951-ben megnyitott kalocsai katonai repülőtérrel van szó, amelyet 1956 után a szovjet hadsereg használt – M. J.] A repülőtér 2000 x 1200 m nagyságú, ÉNY-DK irányú, és talaja alagcsövezett rét. A repülőtér hosszanti irányában végighúzódó beton kifutó kb. 30 méter széles. A repülőtéren állomásozik a 4680 postafiókszámú repülő műszaki zászlóalj, és nyaranta ide szokták kihelyezni a kecskeméti vadászezred egy részét is.

A repülő műszaki zászlóalj egy őrszázadból, egy műhelyszázadból, egy szállítószázadból és egy híradós századból áll. A zászlóalj létszáma kb. 180-200 fő. Parancsnoka Hollósi Iván főhadnagy.

A szállító század hat géppárból áll. Négy géppár IL-12, egy géppár pedig DC-3 típusú. Ezen kívül a szállító századnak a légi úton szállított lövészezred behajózásának [sic!] céljaira 12 db Vöcsök típusú teher-, illetve személyszállításra alkalmas, vontatott vitorlázógépe van. A század létszáma kb. 130 fő. Parancsnoka Tusek (vagy Tutsek) Béla főhadnagy.”

Mindkét adatközlő beszámolójából megállapítható, hogy alaposan megfigyelték az általuk ismert objektumokat, és – bár ezt az értékelők nem tudták más forrásból ellenőrizni – releváns adatokat szolgáltatnak a néphadsereg viszonyairól és egyes alakulatainak harci erejéről. Különös bátorság (vakmerőség) volt ez a második forrás szerzőjétől, aki szökött katonatiszt lévén a korabeli jogrend alapján eleve súlyos büncselekményt követett el, amit még tetéztet bizalmas katonai adatok és nevek közlésével. (Az elfogott katonaszökevényekre ebben az időben akár évek múlva is halálbüntetés várhatott.) Ha erről a magyar elhárítás abban az időben tudomást szerzett volna, élete talán még külföldön sem lett volna teljes biztonságban.

2020-ban – amikor városunkban nem-hogy sorállományú, de még hivatásos katonaság sem állomásozik – meglehetősen nehéz elképzelni azt, hogy az 1950-es évek elején Baján a hadsereg ekkora része tartózkodjon. Az egykori Türr István laktanyának ma már a nyomai sem láthatók, helyén mára üzletközpontok sokasága épült. A Vaskúti úti laktanya egyre romosabbá váló épületeinek nagy része ma még áll, de könnyen lehet – amennyiben a nemrégiben még hangsúlyozott beruházási tervek megvalósulnak –, hogy már csak ideig-óráig. Hogy lesz-e még Magyarországon egyáltalán valaha sorkatonaság, és ha igen, abból jut-e Bajára és környékére, nem tudhatjuk; azt viszont talán joggal remélhetjük, hogy a beszámoló idején észlelhető hidegháborús propaganda és a határok erősítését indokló katonai feszültség időszaka soha többé nem tér vissza. ■

# Fölszállott a páva...Érsekcsanádról

Élménybeszámoló a Duna Televízió tehetségkutató műsoráról

■ *Ismét volt kinek szurkolni a Duna Televízió Fölszállott a páva... c. tehetségkutató műsorában! A megmérettetés idején 12 éves, érsekcsanádi ÖLVECKZY EMMA népdal-énekesként nemcsak résztvevője volt a rangos vetélkedésnek, hanem egyenesen a középöntőig jutott, ahol igazi szaktekintélyektől számos komoly elismerést kapott, és rendkívül értékes tapasztalatokat szerzett. Sikereihez – amellyel sokaknak szerzett örömet a régióban – ezúton gratulálunk, és biztosak vagyunk benne, hogy hallunk még róla. A szimpatikus ifjú dalos pacsirta lapunk számára az alábbiakban foglalja össze a megmérettetés során szerzett élményeit.*

## Ölveczky Emma

■ Az elmúlt esztendő második fele nekem és a hozzám közel állóknak igen mozgalmas és egyben izgalmas napokat hozott, mert a válogatón mutatott szerepléssel sikerült bejutnom a Duna Televízió gyermekeknek meghirdetett *Fölszállott a páva* tehetségkutató vetélkedőjének legjobb 48 résztvevője közé. Már ez is igazán nagy öröm volt. Óriási izgalommal vártam a szeptembert, amikor is a Duna Televízió kis forgatócsoportja Bajára és Érsekcsanádra is ellátogatott, s egy egész napot forgatott velem és családom tagjaival, hogy az élő adások alkalmával műsorba kerülő kisfilmhez anyagot készítsen. Nagyon élveztem ezt a napot, bár késő délutánra alaposan elfáradtam.

A műsor évada a televízióban az előző év októberében indult azokkal az adásokkal, melyekben a budapesti válogatókon forgatott interjúkat, színpadi produkciókat sugározták. Már ezen alkalommal is igyekeztek olyan körülmények között hallgatni, megnézni bennünket, amilyenekkel később, az élő műsorok alkalmával is találkozunk. Így műsorvezető olvasta be a rólunk szükséges információkat a zsűri számára, több kamera is figyelte a produkciót. Utána interjú és fényképezés zajlott. Ezután következett novemberben és decemberben egy elődöntős, majd egy középöntős élő adás. Sok munka, hosszas gyakorlás, sok-sok éneklés előzte meg az élő

adások előtti heteket, amit még egy alapos, elhúzódó megfázás is nehezített.

A Duna Televízió székházában, stúdióiban azután megtapasztalhattam, micsoda óriási gépezetnek kell munkába lendülnie, hogy egy-egy ilyen másfél órás élő műsor nagyobb hibák nélkül, a nézők számára élvezetesen jelenjen meg az otthonok képernyőjén. Rengeteg ember, a versenyzőkön és mestereiken túl, viseletszakértő, zenei tanácsadó, riporterek, műsorvezetők, szerkesztők munkálkodtak azon, hogy minden a lehető legjobban sikerüljön. Nekünk, versenyzőknek is több napos kemény munkával (többszöri öltözés, vetkőzés, sminkelés, fényképezés, interjúk, próbák, hangbeállítás stb.) telt ilyenkor az időnk. A szabad percekben azonban örömmel bandáztunk, beszélgettünk, barátkoztunk, majd izgultunk egymásért az esti adásokban.

Többen voltak a versenyzők között olyanok, akik már nem első alkalommal jártak itt, ők talán kicsit nyugodtabban vették az akadályokat, bár az adás kezdete előtt és a színpadra lépés perceiben mindenki felfokozott lelkiállapotba került. Én is izgultam kicsit, bár régóta énekelek édesanyámmal (*Lex Orsolya – a szerk.*) különböző rendezvényeken, s többször vettem részt népdaléneklési versenyen is, de ez az új helyzet azért sok szempontból különbözött az eddigiektől. Azért egészen jól sikerült megvalósítanom az énekléssel kapcsolatos elképzeléseimet az adások alkalmával.

A válogatón s az elődöntőben egyik legkedvesebb tájegységem, Kalotaszeg dalait énekeltem. Körösfői hajnali és csárdás dallamok szerepeltek az összeállításban. Felemelő érzés volt a megtapasztalni a műsor kapcsán való összefogást a Kárpát-medence magyarjai, a népi, hagyományos kultúra művelői, elkötelezettjei között. Az első élő adásban például egy olyan körösfői viseletet ölt-



Ölveczky Emma, a „Páva” felfedezettje

hettem magamra, melyet onnan küldtek, s igen régi, gyönyörű öltözet volt, és kalandos úton érkezett a Magyar Televízió székházába, hogy magamra öltve a körösfői dallamok mellett, csodálatos viseletüket is megmutathassam a nagyközönségnek. Tudtam jól, hogy az élő adást ott, Körösfőn is figyelik, így erősen bíztam benne, hogy sikerül a ruhához méltó éneklés. Úgy hiszem, sikerült! Magas pontszámmal jutottam a következő fordulóra. A középöntőbe hazai, érsekcsanádi anyagot, karikázó dallamokat énekeltem. Jó volt érezni a csanádiak támogatását, s a falu hírért, hagyományait, viseletét megmutatni országnak, világnak. Büszkéek lehettünk egymásra, s ez nagyszerű érzés volt. Kicsit szomorúan vettem tudomásul, hogy a középöntőben el kellett búcsúznom, s így „csupán” Ezüst Páva fokozatot nyertem. Ám nagyon mégsem szomorodtam el, mivel az éneklés jól sikerült, és szép pontszámokat kaptam a zsűritől is. S annak ellenére, hogy e napok nagyon fárasztók voltak, kicsit sajnáltam, hogy a következő héten már nem találkozhatom a többi versenyzővel.

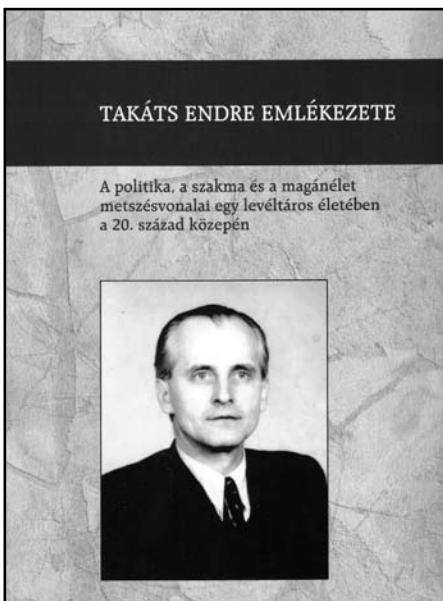
Az élmény maradandó, gazdagító, sok tanulsággal szolgáló. S igazán biztató, további tevékenységre serkentő, amikor felidézem magamnak a neves zsűritagok nekem címzett, illetve rólam szóló szavait. Nagyon jólesett, hogy sokan biztattak, izgultak értem. Örülök, hogy népszerűsíthettem a szép népviseleteket és a szívemnek oly kedves népdalokat.

A versenyzők nagy részével jó barátságot kötöttem, s boldog vagyok, hogy alkalmanként lehetőség nyílik a velük való újbóli találkozásra. Március első napján például újra Budapesten énekelhetek az Operettszínház színpadán, ahol az Aprók páva gálájának egyik fellépője leszek. S hogy indulnék-e újra a következő versenyen? Úgy érzem, igen, mert az Arany Páva fokozat megszerzése még előttem áll, és szeretném elérni! ■



Népdalénekes reflektorfényben a Fölszállott a páva színpadán

# Hivatalból városvezető Dr. Takáts Endre emléke dokumentumokban



## Mayer János

■ A levéltárosi szakma nem feltétlenül az a hivatás, amelynek képviselői gyakran kerülnek a napi politikai események sűrűjébe, és ennél is ritkább az, ha maguk is alakítóivá – majd a szerencse fordultával – áldozataivá válnak annak. Dr. Takáts Endrének (1907-1984) ez kétszer is megadatott: a város szovjet megszállása idején (1944/45 fordulóján) néhány hónapig Baja polgármestere volt, 1956-ban pedig a forradalom alatt akkori állomáshelye, Sopron nemzeti tanácsának vezetőjévé választották. S bár akkori tevékenységében igazából kevés kivétlnélőt lehetett találni, a megtorlást teljesen nem kerülhette el: hosszabb időt börtönben (vizsgálati fogságban) töltött, és bár a népbíróság másodfokon – minden bizonnyal többek közbenjárására – végül felmentette, „ellenforradalmi” szerepe miatt munkahelyét el kellett hagynia, Veszprémbe helyezték át. Eleinte új álláshelyére családját nem is követhette, de legalább élete hátralevő aktív éveiben szakmájában dolgozhatott.

A soproni levéltár által 2018-ban kiadott kötet nem életrajzi monográfia, hanem *tanulmánykötet és forráskiadvány* egyben, amely Takáts Endre életének néhány fontos időszakát elsősorban kortárs dokumentumok alapján próbálja bemutatni. Takáts élete önmagában is érdekes, hiszen az egykori papnövendék rendkívül széles műveltséget (és több doktortúst) szerezve lett 1943-ban főlevéltáros az újonnan létrehozott bajai levéltárban, amelyet sok tekintetben neki kellett felépítenie. (Aztán életrajzi fordulatai révén ilyen építkező munkát Sopronban, majd Veszprémbe is végeznie kellett.) Bajai működése valamivel több, mint hét évig tartott, ám ebben különös hangsúlyt

kapott az 1944 októberéről 1945 februárjáig tartó időszak. Miután ekkor a várost – a kormány rendelkezését követve – minden vezető tisztségviselője és főhivatalnok (köztük *Bernhart Sándor* polgármester) elhagyta, a Baját birtokba vevő szovjet parancsnokság a városban maradt „rangidős” köztisztviselőként Takátsot bízta meg a polgármesteri feladatokkal, egyúttal Bács megye kormányzójává is kinevezték. Sopronban 1956-ban szintén kis túlzással a véletlennek köszönhetően lett az újonnan létrehozott forradalmi szerv vezetője.

A megemlékező kötetben négy, levéltári dokumentumokkal megtámogatott tanulmányt olvashatunk Takáts Endre életének különböző szakaszairól, ezt egészíti ki a kötetet szerkesztőként jegyző *Dominkovits Péter* előszava (amely tulajdonképpen tömör életrajzi összefoglaló), illetve Takáts Endre két lányának rövid személyes visszaemlékezése édesapjukra, amelyhez néhány családi fényképet is mellékeltek.

A hányatott sorsú levéltáros bajai időszakát *Sarlós István* tanulmánya (*Dr. Takáts Endre, Baja város polgármestere*) idézi fel. Ebből kiderül, hogy a váratlanul magas pozícióba került hivatalnok polgármesterként szinte semmilyen önálló mozgástérrel nem rendelkezett. Teljesítenie kellett a megszálló Vörös Hadsereg kívánságait, biztosítani a város ellátását, és lehetőleg megakadályozni a „felszabadítók” és a helyiek között nagyobb, akár emberéleteket követelő konfliktusok kialakulását. Mégsem mondhatjuk, hogy szerepe pusztán végrehajtói feladat lett volna: a dokumentumokból kiderül, hogy helyi közmunkák szervezésével és igazolásával vélhetően bajaiak tömegeit mentette meg a malenkij robottól, és számos napi nehézségen tudott úrrá lenni. Igyekezett gondoskodni a Baja határában létrehozott szovjet hadifogolytábor lakóinak ellátásáról is, pedig őket a táborőrsg igyekezett elvagni a külvilágtól. Megkezdte a város pénzügyi helyzetének stabilizálását is, de e folyamat lezárása már utódaira maradt.

*Dominkovits Péter* tanulmánya (*Takáts Endre a soproni levéltár élén*) elsősorban a szakma művelői számára lehet érdekes; arról szól, hogyan teremtette meg az 1951-ben a városba kerülő Takáts a helyi archívum munkáját. Ebben elemzi a szakembergárda kialakítását, a gyűjtemény céljait szolgáló ingatlan megszerzését, az anyaggyűjtés módszereit, a kutatások feltételeinek megteremtését és az intézmény közművelődési feladataihoz, nemzetközi kapcsolatainak kialakításához való hozzájárulását is. Világossá válik, hogy Takáts vezetése alatt az intézmény egy romokban heverő gyűjteményből a város meghatározó kulturális szereplőjévé nőtte ki magát. Feltehetően ez is hozzájárult ahhoz, hogy Takáts az „idegeneket” közismerten nehezen befogadó soproni poncihterek elismerését is elnyerte, ami 1956-os megválasztásában is tükröződik.

*Bank Barbara Takáts Endre és az 1956-os forradalom* c. tanulmánya a vonatkozó levéltári anyagok (főként peres ügyének dokumentumai) alapján kísérel meg Takáts 1956-os szerepének rekonstruálását. Ezekből kiderül, hogy a nemzeti tanács élére kerülő levéltárosban fel sem merült, hogy szerepvállalása miatt megtorlás érheti, ezért november 4. után eszébe sem jutott elhagyni az országot. (Pedig a városban megforduló *Kéthly Anna* külügyminiszter is javasolta neki.) Ez érthető is, hiszen a dokumentumokból az látható, hogy minden döntésében a feszültségek enyhítésére, a radikálisabb megoldásoktól sem visszariadó fiatal MEFESZ-esek „visszafogására” törekedett, és néhány valóban feszült helyzetben (mint pl. a sopronkőhida börtönlázadásban) is igyekezett törvényes, de határozott megoldást alkalmazni. Az is kiderül, hogy igyekezett megvédeni a jogos népharagtól a helyi tanácsi és pártvezetőket. A megtorlást így sem kerülhette el, bár – állítólag volt ilyen forgatókönyv is – a legsúlyosabb vádakkal végül nem illették. Az állambiztonság még a fogságban be akarta szervezni, hogy másokra vonatkozóan terhelő vallomásokot csikarjanak ki belőle, ám ez nem



## A következő Bajai Honpolgár-estek

a 2019/ 2020-as évadban

6. **Hajagos Csaba:** *Nemzeti traumáink 75 év távlatából. A malenkij robot és az élő emlékezet. Időpont: 2020. március 12. 18.00 óra*

járt sikerrel. Az viszont érdekes, hogy még a szervezésével megbízott ügynök is elismeréssel szól műveltségéről és választékos beszédéről.

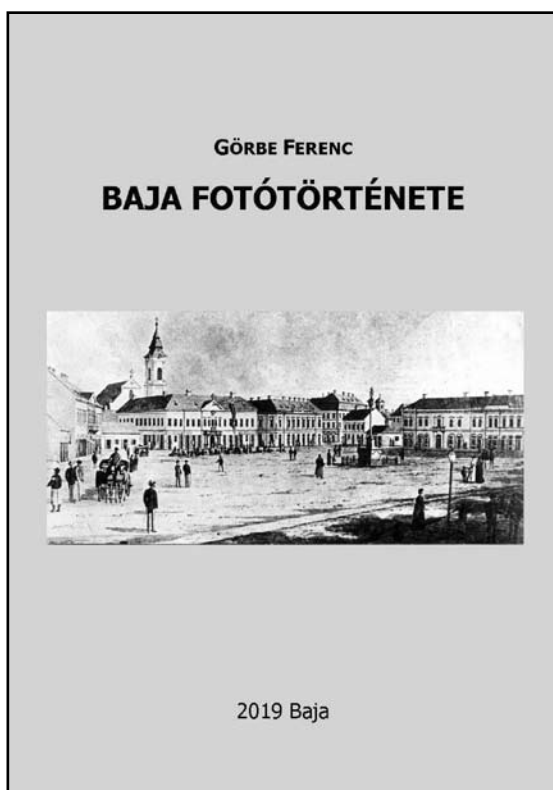
Veszprém levéltára élére egyfajta büntetésként került 1961-ben, ám amint *Somfai Balázs* tanulmánya (*Takáts Endre veszprémi éve*) bizonyítja, e nehéz helyzetből is igyekezett a lehető legtöbbet kihozni. Eleinte családja nélkül, nyomorúságos viszonyok között tengődve kezdett hozzá a helyi Állami Levéltár újjászervezéséhez, és lehetőségeihez képest igyekezett az intézmény anyagi helyzetének

javítását és helyi elismertségét is elérni. E küzdelmes időszak során a levéltár állománya is jelentősen gyarapodott, s egyre több munkatársat foglalkoztathatott. E tanulmány szerzője személyes emlékeket is őriz „Bandi bácsiról”, így a kiváló szakember mellett a jó kedélyű, finom humorú, de egyben a kemény munkát is elváró, nagy szaktudású vezető képe is kirajzolódik belőle, akihez számos, helyben szállóigévé vált mondás kapcsolódik.

Ezen apró adalékokból is látható, hogy dr. Takáts Endre igazi nagy formátumú tudósember volt, aki szinte véletlenül – de korántsem

érdemtelenül – került a politika sodrába. Olyan ember, aki előbb-utóbb azok is megbecsültek, akik vallásos, polgári meggyőződését elmaradottnak tartották. Bajai működése persze csak epizód életpályájában, de annak során is bizonyítani tudta, hogy alkalmas komolyabb feladatok megoldására is. Épp ezért nem szabad megfeledkeznünk róla. (*Takáts Endre emlékezete. A politika, a szakma és a magánélet metszéspontjai egy levéltáros életében a 20. század közepén. Szerkesztő Dominkovits Péter. Soproni Levéltár, Sopron, 2018. 176 oldal, ára 3000 Ft*) ■

## Baja fotótörténete a kezdetektől 1955-ig



A megjelent mű a kezdetektől 1955-ig fűzi sorra a bajai fotóemlékeket. Milyen célt szolgálhat ez a 40 oldalas kiadvány, amely könyvnek kevés, füzetnek sok? Amitől több, az a szerzője, Görbe Ferenc, a Duna Fotóklub Egyesület tiszteletbeli elnöke, akinek neve és élete egybeforr a város nevével és fotós életével – nem lehet Bajáról beszélni Görbe Ferenc nélkül, és Görbe Ferencről Baja nélkül, akinek már édesapja is fotókon örökítette meg Baja korabeli látványosságait. Ez a kiadvány túlmutat a „personal history” (személyes történelem) kategóriáján. Nem tekinthető egyszerűen emlékiratnak, mert a történések személyeken túlmutató távlatába helyezi el azon határköveket, melyeken az idő múlását, közösségek és környezetük megtapasztalt fejlődését mérhetjük. Ugyanakkor tudjuk, hogy az emlékek sem állandók:

akinek fényképezőgép vagy mobiltelefon kerül a kezébe.

A nagy kérdés ugyanis az, hogy miért fotózunk. Mi indul el egy fotós lelkében és agyában, amikor úgy gondolja, hogy a látványt rögzítenie kell? A felsorakoztatott képeket szemlélve hamar fölfedezhetjük, hogy gyorsan át lehet lépni a pillanat rögzítésének szándékán, ami nem több mint az idő lassú vagy gyors menetének megállítása. Tájak, házak, személyek, események megörökítése mellett megfogalmazódik valami más, amikor a fotós a megszületett képpel olyat kíván közölni, amihez kevés a szó. A fotózás történetében már nagyon korán megjelentek azok a megoldások, amelyek megengedték a képek manipulálását: nem a hazugság, hanem a többletmondanivaló érdekében, túllépve a tér-idő szűkítő korlátait.

A múlt században az elkészült képet kirkatba tették, vagy a tisztaszoba falára – ma pedig közösségi hálózatok üzenőfalára. Századunkra kiteljesedett a képekkel történő kommunikáció: megszokott látvány, hogy két egymás mellett ülő ember mobiljain képeket mutogat egymásnak. Régen a családi fotóalbum mellé ültünk le hasonló szándékkal.

Tisztelettel kérem az olvasókat, hogy így vegyék kézbe ezt a kötetet: mint a bajai fotózás családi albumát, melyben a nagypapa mesél unokáinak arról, hogy kik voltunk, honnan jöttünk mi, bajaiak, fotósok, a Duna Fotóklub tagjai. Szeretettel és örömmel ajánlom mindannyiuk figyelmébe: fedezzék fel benne a várost, a fotósokat, és talán önmagukat is. (*Görbe Ferenc: Baja fotótörténete a kezdetektől 1955-ig. Szerk.: Ligeti László. Duna Fotóklub Egyesület, Baja, 2019. Ingyenes kiadvány. Hozzáférhető a Duna Fotóklub Egyesület klubnapjain és rendezvényein*) ■

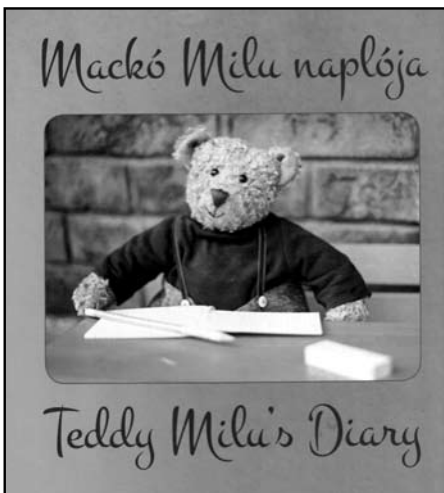
### Dr. Sramó András

■ A bajai Duna Fotóklub Egyesület – 2019-ben Magyarország második legjobb fotóművészeti alkotócsoportja – tavaly újabb lehetőséggel színesítette tevékenységeinek palettáját: megjelentette Baja fotótörténetét *Görbe Ferenc* tollából. A cím akár megtévesztő is lehet, mert azt sejteti, hogy monográfiát vehet kézbe az olvasó. Ismerve Baja városának gazdag múltbeli és jelenkori fotós életét, ez képtelenség lenne. 2006-ban *Bedekovits Tamás* könyvtárosi buzgalommal végzett jelentős forráskutatást a témában: kiváló szakdolgozatát a bajai Türr István Múzeum könyvtára őrzi – de még ő sem juthatott el az átfogó, minden igényt kimerítő monográfiához.

fejlődnek, módosulnak. A kiadvány is ennek megfelelően állt össze: egy idős fotós rendezgette relikviáit, kiegészítve személyes megjegyzésekkel, és így előfordul, hogy olyan információkkal találkozhatunk, amelyek a hivatalos történetírás szemszögéből korrigálásra szorulnak. *Ligeti László* volt a hűséges íródeák, aki segített az anyag összeállításában.

Az egyesület nem vállalhatta a kritikai kiadást, éppen a személyes hangvétel miatt, a megszületett mű ugyanis abba a folyamatba enged betekintést, amely a fotózás művészeti és társadalmi fejlődését jellemzi. Az érző és értő szívű és szemű olvasó közelebb kerülhet ahhoz a motorikus reflexhez, amely ma is megmozgat mindenkit,

## Mackók élete és kora



### Sándor Boglárka

■ Gyerekkönyvekkel lassan már Dunát lehet rekeszteni, és igazán észnél kell lennie annak a szülőnek, aki minőséget akar adni a gyerek kezébe ebben a műfajban. Persze, tájékozódhatunk a nagyobb áruházak eladási sikerlistáiról, de tudjuk, hogy ezeket némely esetben különféle trendek is generálják, mindig voltak és lesznek valamiért felkapott írók, akik uralják a piacot. Nem ok nélkül - tegyük hozzá gyorsan -, ugyanakkor azonban jó, ha nem feledkezünk meg azokról az alkotókról sem, akik közvetlen közelünkben vagy környezetünkben élnek.

Csorvási Kata épp ilyen. Életét leginkább a Kiskunhalas – Harkakötöny vonalon éli, és ezer szállal kötődik Kiskunhalas több mint három évtizede emblematisma együtteséhez, a *Lyrához*. A zenekar főként megzenésített verseket játszik, Csorvási Kata

pedig nem egyszer írt már olyan verset számukra, amely a zene által kelt új életre az együttes valamely CD-jén vagy koncertjén. Hozzá legközelebb a gyerekek világa áll, ezen belül is különleges kapcsolat fűzi a mackókhoz. Ezen sem csodálkozhatunk, a gyermekirodalomnak ugyanis jelentős része épít erre az igencsak népszerű állatra avagy játékszerre, sokak kedvence, és számos klasszikus mesehős ismert már ebben a műfajban. Csorvási Kata maga is mackógyűjtő, otthonában jelentős kollekciónal rendelkezik plüss és egyéb anyagú macikból és medvékből, és verseiben is jelentek már meg a brummogók, legutóbbi vállalkozása azonban az alkalmankénti felbukkanásánál már jóval komolyabb méreteket öltött. Nemrég jelent meg ugyanis a *Mackó Milu naplója – Teddy Milu's Diary* című kétnyelvű (magyar-angol) kötete, amely egy kismackó mindennapjait követi verseken és képeken át.

A könyv legnagyobb erőssége kétségtelenül a fotóanyag – *Beischlag Szilvia* munkája –, amely már-már dokumentumszerű pontossággal követi végig a mackók sokrétű tevékenységeit. Merthogy természetesen a kötetnek nem Milu maci az egyetlen szereplője, megjelennek mellette a családtagok és pajtások, akikkel vidáman telik az élet. Mindennapjai nagyban hasonlítanak egy átlagos kisgyerek életéhez – nyilván azzal a céllal is, hogy a kiskorú olvasó minél közelebb érezze magát bolyhos mancsú társához. Milu ugyanúgy megküzd az iskolai és otthoni hétköznapi nehézségeivel, a szorzótáblával, az énekekkel vagy a testne-

velésórával, a gyerekbetegségekkel, a szülői szigorral, de néha még a mohósággal is – mint egy teljesen átlagos kisgyerek. Mind ezt olyan verses formában teszi, amelynek nyelvezete egyformán igyekszik megfelelni minden kritériumnak a szépség és a korszerűség jegyében is, ugyanakkor a remekbe szabott angol fordítások – *Vladár Éva* és *Paul Crowson* munkái – lehetővé teszik a nyelvgyakorlást is, így akár két tannyelvű iskolák, óvodák is haszonnal forgathatják a szemet és lelket egyaránt gyönyörködtető kötetet. A versek mellé illusztrációként készített fotók igazi telitalálatnak bizonyultak, kétségtelenül nagyobb hatást váltva ki így, mintha a szerző illusztrátor munkájára támaszkodott volna, hiszen a Vladár Éva gyűjteményéből származó mackók igazi békebeli hangulatot és világot teremtenek a mesés környezetben, amelybe helyezték őket.

A *Mackó Milu naplója – Teddy Milu's Diary* máris meglehetősen népszerűsége tett szert: kiskunhalasi bemutatója után a bristoli Tűzmadár Magyar Tanodában is nagy sikerrel mutatták be két nyelven (zenés interaktív produkció keretében), a szerző pedig már újabb meghívásokat tudhat magáénak külföldi magyar közösségek részéről. Mindez bizonyítja, hogy hiánypótló kötetről van szó, amelynek megvan a létjogosultsága és a helye a könyvespolcokon, a gyerekszobákban, Mackó Milunak pedig a Brumitól Vackorig terjedő illusztris társaságban. (Csorvási Kata: *Mackó Milu naplója – Teddy Milu's Diary. Felelős kiadó: Csorvási Zoltán. Kiskunhalas-Szeged, 2019.*) ■

## Tavaszi

### Emesz Margit

■ Minden pólya egyforma. A közeli rétre mindig megjön a gólya. A gólyánk, mert családtag Ő. Nem tud négyig számolni, és egy üstdobbal sem bírna el a zenekarban, ha négyre kéne vagy négyet kéne ütnie.

De a természet adta kottafejek ürügyén pontosan megy és jön és itt van. Lankás dombon tulipánsorok, közöttük átjárható utak. A dombtetőről csodás látvány, mert a különböző színű virágok mint egy nagy csokor kínálkoztak. A virágot szerető látogatók lehajoltak a szépségért: a földből kinőtt, eső öntözte, nap melengette, tavaszi erővel lüktető, élni vágyó természet méhéhez... Minden pólya egyforma. A Földanya erőn

felül viseli gyermekeit. Frissen szántott göröngyös hátán magvetett úton megyünk. Haladunk, és azt is tudjuk, hogy merre, hova és miért. Nyugalom szállta meg a tulipánvölgyet, láthatatlan volt, de mégis fogható. A virágsorok között emberek jöttek-mentek, és kedvükre alakították a virágcsokrot. Én izgultam, hogy ne törjenek le egyetlen szálat sem, mi lesz a ligettel estére. Senki nem sietett, de nem is lehetett, mert a völgy alkotta szabályos sorok és utak figyelmeztettek a rendre. Sehol egy letaposott virág.

Az élő virágok élő kezekbe kerültek. Nap melengette útjukat velük, a lelki létezés uralta a völgyet és vendégeit. Fonott ko-

sarakban ült ember szívek lüktetése, gyerekek térdeltek a földön és simogatták a szirmokat. Szépség és lelki felemelkedés volt. Tavasz.

Összeadódott az emberi és földi látomás, mert látomásnak tűnt ez a kivételes nap. Mégis valóság. Minden pólya más. Néhol öklöket rázó üvöltözés az utcai panoráma. Virággyások a betonrengeteg fái között. És az öklök egyre magasabban szólnak, noha kék ég felhőtlen napján az öklök tavaszi levegőt fognak. Beszippantják. Lélek józan mámorában élni nem szilánkos mennyország.

Szereted a virágokat? Minden pólya egyforma. ■

## „Csak az érzéseim után megyek...” Néhány sor Vattay Noémi képeihez



### Sándor Boglárka

■ Ha valaki belép a Kiskunhalasi Járásbíró-ság épületébe – ahová egyébként átlagember nyilván nem szívesen teszi be a lábát –, azzal szembesül, hogy a falakat állandó dekorációként többek között Vattay Noémi bajai alkotó képei díszítik. Nem véletlen: Vattay Noémi, bár gyermekora óta egyik kedvenc időtöltése a rajzolás és ehhez kapcsolódóan bármely művészeti tevékenység, sokáig leginkább jogásként volt ismert városunkban és azon kívül is. Alkotni azonban – ha kisebb-nagyobb kihagyásokkal is – mindig tudott és szeretett, ennek eredményét pedig nemcsak a bíróság, hanem számos bajai és vidéki cukrászda, kávéház, bemutatóterem is őrzi.

Vattay Noémi harmóniára törekszik, az alkotás mellett pedig érdekli a divat, a szép ruhák. Nem véletlen ez a keveredés, hiszen ha megnézzük a felmenőit, rögtön látszik a kötődés eredete. Egyik nagypapája, Vattay Gyula, a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola igazgatójaként és kémiaszakos tanárként szintén szívesen rajzolt, műszaki rajzoló édesanyja is próbálkozott pasztellképekkel, a másik nagypapa pedig úri szabóként a szép kelmék, elegáns ruhák szeretetét adta át unokájának. „Sok időt töltöttem a műhelyében, divatlapokat nézegetve, áhítva a szép ruhák után, abban a világban, amikor még nem léteztek butikok, és mindenki egyfélélt hordott. Persze,

a ruha, az csak ruha: nem önmagában érdekes, tudni kell viselni is!” – idézi fel az alkotó gyerekkori emlékeit.

Mindehhez az is hozzátartozik, hogy mindig is mozgékony, nyüzsgő kislány volt, de ha előkerültek a kréták, a filctollak és a színes ceruzák, azonnal elmerült az alkotó tevékenységben. Korán megmutakoztak a képességei, sok dicséretet kapott, az általános iskolában rendre remekül szerepelt a rajzversenyeken, mégsem gondolta, hogy esetleg élethivatásul is a művészetet kellene választania. „A szüleim nem engedték, hogy a pécsi művészeti szakközépiskolába jelentkezsem. Jó tanuló voltam, és a családi hagyomány is a III. Béla Gimnáziumba vezetett, onnan az egyetem jogi karára, a rajzolás pedig már nem fért bele az életembe” – mondja.

Jóval később, immár gyakorló bíróként és édesanyaként kezdett el ismét képzőművészettel foglalkozni. Előbb üvegfestéssel dolgozott csempére, majd elkezdett új utakat keresni. Beiratkozott a vizuális iskolába, képzőművészeti körre, ahol több technikával is megismerkedett, de csakhamar rájött, hogy a csoportos alkotást nem neki találták ki. Így vall erről: „Rengeteget kellett tanulnom életemben, a munkám is száraz (jog)szabályokhoz köt, épp ezért a kedvteléseimben nem tudok és nem is akarok semmilyen szabályt követni. Sosem szerettem órákon át többedmagammal bámulni egy mozdulatlan modellt, vagy kiülni a természetbe másokkal, sosem akartam festőtáborba menni. Állandóan nézegettem azonban képeket, kerestem az utamat, és végül Nincsevity Anna festészete hatott rám leginkább. Megfogott a képeinek a hangulata, úgy éreztem, ki kellene próbálnom a pasztellkrétát, mivel ezzel jobban lehet rajzolni, alakokat ábrázolni, érzelmi töltetet, szép ruhákat megragadni.”

Innentől nem volt megállás: Vattay Noémi azóta is töretlen kedvvel és hittel alkot. Mint mondja: a képei a lelke lenyomatai, épp aktuális hangulatát, állapotát, élethelyzetét tükrözik. „Minden alkotásom egy belőlem jövő érzés, egy meg nem élt élet, amelyhez vonzódom, és amelyek révén kiteljesedhetem a világban. Mindez számomra a gyerekkori álomom megvalósulását jelenti. Művészet nélkül lehet élni, de nem érdemes. Ez teszi az életet szebbé, jobbá, boldogabbá, néha pedig csak elviselhetőbbé.”

Hölgyek csodás, elegáns ruhakölteményekben, parkban, kávéházban, séta közben, patinás épületek előtt, esőben vagy napsütésben, egyedül vagy barátnők társaságában. Később – házasságkötése után – megjelentek

a képeken az elegáns férfiak is, lehetfinom utalásokkal, könnyed flörtökkel. A házasság egyébként is új távlatokat nyitott meg az alkotásban. „Sokat utazom a férjemmel, nagyon élvezem, hogy kinyílt számomra a világ. Utazás közben mindig inspirál valami, rengeteg galériába megyek be, képeket nézni. Aktív életet élek, az alkotáshoz azonban külön lelkiállapot kell, hangulat, fények. Ha reggel elkezdek egy képet, általában délutánra elkészülök vele, utána már csak finomítani kell. Az anyag- és témagyűjtés időszakában kitalálom, mit is szeretnék. A képeim hasonlítanak egymásra, de mindegyiknek más a témája. A színeim is sokat változtak az utóbbi időben” – vallja az alkotó, aki ma már képeiről gyakran készít reprodukciókat is. „Szerintem az embereknek ma már sokkal kevesebb ideje van kiállítótermeket látogatni, kávézóba, cukrászdákba azonban még most is szívesen járnak, amint én magam is, ezért a képeimet is szeretem odavinni, ahol én is jól érzem magam. El is kerültek már sokfelé, számos, általam kedvelt cukrászda vagy üzlet falait díszítik. Az is fontos, hogy a megnyitó társasági esemény legyen, jöjjenek el a barátok, találkozzanak, beszélgessenek, jó zene szóljon. A képeim olyanok számomra, mint a gyermekeim, amelyeket nem szeretnék birtokolni, hanem elengedem őket, hogy önfeledten, vidáman éljék a saját életüket” – mesél törekvéseiről az alkotó.

További tervekben is bővelkedik, szeretne pl. külföldre, de akár Baja testvérvárosába is eljutni a képeivel. Jó kapcsolatot tart fenn a bajai festők és kézművesek egyesületének tagjaival, nagyra értékeli tevékenységüket, közös terveik között szerepel egy esetleges szabadtéri, divatbemutatóval egybekötött kiállítás is. De nem áll tőle távol egy gyűjteményes kötet kiadása sem, képekkel és gondolatokkal kiegészítve. Egy biztos: Vattay Noémi alkotó tevékenysége szorosan összeforrt a várossal. Munkásságát nem véletlenül követik sokan, légies könnyedségű festői világa sokak számára nyújtja azt, amit a képzőművészetben keresnek. S ha őt magát ars poeticájáról kérdezzük, Ella Fitzgeraldot idézve felel: „Mindenki arról kérdez, hogy alakult ki a stílusom. Pedig nincs titok: csak az érzéseim után megyek.”

(E havi címlapunkat Vattay Noémi festménye díszíti, további képeit e lapszámunk 24. oldalán találják, honlapunkon képeiből galéria található, ahol a nyomtatott lapszámban nem szereplő alkotásait is megtekinthetik – a szerk.) ■

# A háromféle fűszerpaprikás: paprikás, pörkölt, gulyás

## Szünder Dezső

■ A hazánkba gasztronómiai céllal (is) érkező külföldiek talán némi csodálkozással és értetlenséggel szembesülnek azzal, ha esetleg egy hazai étterem étlapján mindhárom paprikás ételünket megtalálják. Teljesen jogosan kérdezik: vajon mi a különbség?

Valljuk meg, első ránézésre (számukra) nem sok minden. Mert hát miről is van szó? Mindhárom ételben van paprika, mindegyik hússal készül, esetleg még a köreteik is hasonlóak lehetnek. De vajon mi is a különbség köztük? Vajon mi magunk, itthon élő magyarok tudjuk-e, ismerjük-e a különbségeket, tisztában vagyunk-e rendszeresen fogyasztott ételünk elkészítési módjával? Biztos vagyok benne, hogy nagyon sokan igennel válaszolnak majd erre a kérdésre, ám olyanok is lesznek, akik az írást elolvastván ráébrednek, hogy nem tudták jól, és bizton olyanok is akadnak majd szép számmal, akiknek fogalmuk sem lesz arról, hogy mi a különbség.

Az egyik legismertebb, hazai ételleírásokat tartalmazó könyv szerint három fő paprikás étel van: az egyik a *paprikás*, a másik a *pörkölt*, a harmadik pedig az, amelyik se nem paprikás, se nem pörkölt. Vegyük sorra őket mi is, hogy pontosan lássuk a különbségeket!

A paprikások elkészítésének első lépése – ami gyökeresen megkülönbözteti a többi ételtől – a hagyma zsírban történő megpirítása. A tűzről levéve ehhez adják hozzá a piros fűszerpaprikát, a húst és vizet egyáltalán nem, vagy csak nagyon keveset. Ami a felhasznált húsfajtákat illeti, paprikást leggyakrabban csirkéből, nyúlból, borjú- vagy bárányhúsból szoktak készíteni, tejföllel tálalni viszont csak a csirkehúsos verziót szokás. Az így elkészült étel leve sűrű lesz, a tetején vékony zsírréteg van, tarhonyával, főtt krumpalival vagy galuskával szervírozva gazdag menüt jelent.

Ezzel szemben a pörkölt elkészítésénél – természetesen a régi leírást követve – nem használhatunk se zsírt, se hagymát, se vizet. A húst anno „meztelenül”, tehát kizárólag magában tették az edénybe, ahol saját levében fog pirulni, párolódni, elkészülni. A főzés során elődeink arra törekedtek, hogy a hús minden ízanyagot kiadjon a belsejéből, ami csak benne van, így aztán fűszereket sem használtak a főzés során. Akinek esetleg napjainkban kedve támad feleleveníteni ezt a régi eljárást, annak egy kis csalás megbocsátható: érdemes kis vizet tenni a bogrács aljába, hogy a hús ne legyen túlságosan is „pörkölt”. Miután a hús megfőtt, elkészült, jöhetnek a fűszerek, esetleg egy kevés víz. A végeredmény pedig egy intenzív ízű, sűrű, szaftos étel, melyet kenyér-

rel és savanyúsággal tálnak. Talán a pörkölt reprezentálja legjobban a hazai gasztronómiát, bár a háromféle ételtípus elkészítése közül ez a legnehezebb.

A „se nem pörkölt, se nem paprikás” ételnek egyike a *gulyás*. Itt a feldarabolt hús az apróra vágott hagymával együtt kerül a bográcsba, vízzel együtt. A só és a paprika főzés közben kerül bele, közvetlenül az étel elkészülte előtt; annak érdekében, hogy a színe a lehető legintenzívebb legyen. Bajaiak számára ezen sorok ismerősek tűnhetnek, hiszen büszkeségünk, a bajai halászlé is így készül. A halászléhez hasonlóan a gulyás hosszú levű, míg a juhászos birka és a toros disznó a rövid levű gulyásételek közé tartozik. A három étel elkészítési módja közül ez a legegyszerűbb: szinte minden az edénybe kerül, csupán főzni kell, és minimálisan odafigyelni rá. A gulyásételek az előző kettőnél jóval könnyedebbek, harmonikus ízűk, zsírtalan piros levűk a gyomorproblémákkal küzdőknek sem okoznak gondot.

Nem is olyan régen a pörköltet már körbejártuk itt a rovatban, így most következzen a paprikás – és még egyszer talán a gulyásra is sort kerítünk, ki tudja...

A paprikás ételek közül hozzám talán a legközelebb a *csirkepaprikás* áll. Talán ez gyermekkoromból eredeztethető, amikor asztalunkon gyakran fordult elő ez az igazán ízletes fogás. Természetesen tejföllel és a hozzám legközelebb álló galuskával.

### Tejfölös csirkepaprikás nokedlivel

Próbáljunk egész csirkét szerezni; olyat, amelynek húsa nem esik szét atomjaira 10 perc főzés után. Nem egyszerű feladat ez manapság, de nem is lehetetlen. Ha nem találunk megfelelőt, akkor próbáljunk meg darabonként hozzájutni a hozzávalóhoz. Ebben az esetben nagyon fontos, hogy ne csupán csirkemell legyen az elkészült ételünkben. Vásároljunk combot, szárnyat, farhátat, nyakat, a csontos hús és a porcok meglehetősen fontos, ha igazán ízletes ételt szeretnénk készíteni.

Ha megvan a csirke (vagy a csirke részei), akkor neki is láthatunk az étel elkészítésének. Egy nagy lábast vegyünk, akkorát, melyben a csirke elfér úgy, hogy át is tudjuk keverni a készülő fogást. Egész csirke esetén darabol-



juk fel, a belsőségeket tegyük félre egy másik ételhez. Olvasszunk ki 100-150 g füstölt szalonnát: kenyérszalonna esetén a 100 g elegendő, kolozsvári szalonna esetén pedig inkább legyen 150 g. Ha az összes zsír kisült, akkor dobjunk rá egy nagy méretű hagymát apró kockára vágva. Dinszteljük meg, esetleg kaphat egy kis színt is, ez ízlés kérdése. Húzzuk le a tűzről, adjunk hozzá 2-2,5 teáskanál jó minőségű fűszerpaprikát, aki szereti a csípős ízeket, az tegyen bele cseresznyepaprikát is. Keverjük át alaposan, majd tegyük vissza a tűzre. Adjuk hozzá a csirkedarabokat, keverjük át, hogy a paprikás zsír mindenhol egyenletesen bevonja a húst, majd mehet bele 1-1 darab paradicsom és TV paprika, esetleg egy csípős zöldpaprika is, mindegyik feldarabolva. Sózzuk, borsozzuk, öntsünk hozzá kevés, maximum 0,5 dl vizet. Fedjük le úgy, hogy egy résnyi helye legyen a főzés közbeni gőznek távozni az ételből. Forraljuk fel, és intenzíven lobogva főzzük 30-40 percet. Ha a hús megpuhult, keverjük össze 3 dl tejfölt 2 púpos evőkanál liszttel és egy teáskanál paprikával, merjük hozzá egy merőkanálnyi paprikásunk piros, hagymás szaftjából, és öntsük rá a kész ételre. Már nem keverve, hanem csak rázogatva keverjük el a tejfölt, főzzük két percig és azonnal tálaljuk.

A galuskához 400 g lisztet keverjük el gyors mozdulatokkal 1 tojással, 1 teáskanál sóval és kb. 3 dl vízzel. Közepesen lágy masszát kapunk, melyet nem szükséges nagyon alaposan kidolgozni. Lobogó, sós vízben, vizes kés, evőkanál vagy szaggató segítségével kis darabokat szaggatunk a vízbe. Amikor a tészta feljötték a víz felszínére, el is készültek. A leszűrt galuskákat tálaljuk azonnal a paprikásunk mellé, ha később tálaljuk, akkor 1 evőkanál olajon forgassuk meg őket, hogy ne tudjanak összetapadni. Jó étvágyat! ■

# Vattay Noémi festményei



Francia szonon



Álomarcú lány



Amikor elered az eső



Padon ülő barátrnők



Tavaszi zsongás



Nő kalapban-tavas



Kezdet



Felkérésre várva